

СЕНЬКОВСЬКИЙ ОЛЕГ ВАЛЕРІЙОВИЧ

Допускається до захисту:
Завідувач кафедри менеджменту
та поведінкової економіки
д-р. екон. наук, професор

_____ О.А. Дороніна
« _____ » _____ 2024 р.

**УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ
В УКРАЇНІ**

Спеціальність 232 Соціальне забезпечення
ОП «Соціальне підприємництво»

Кваліфікаційна (магістерська) робота

Науковий керівник:
І.В. Панченко, доцент кафедри
менеджменту та
поведінкової економіки,
канд. екон. наук, доцент

_____
(підпис)

Оцінка: _____ / _____ / _____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

АНОТАЦІЯ

Сеньковський О.В. Удосконалення системи соціального захисту молоді в Україні. Спеціальність 232 Соціальне забезпечення. Освітня програма «Соціальне підприємництво». Донецький Національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2024.

В кваліфікаційній (магістерській) роботі розглянуто сутність системи соціального захисту молоді та її складові. Визначено суб'єкти, об'єкти та нормативно-правову базу соціального захисту української молоді. Виявлено ключові проблеми молоді України.

В роботі досліджено демографічні характеристики молодого населення України. Визначено соціально-економічні проблеми та запити української молоді. Оцінено стан фінансування системи соціального захисту та молодіжної політики в Україні.

В межах магістерського дослідження систематизовано досвід реалізації соціального захисту молоді в розвинених країнах світу. Розроблено пропозиції та концептуальну схему удосконалення системи соціального захисту молоді України.

Ключові слова: молодь, соціальний захист, молодіжна політика, державна підтримка, соціальна політика, соціальні пільги.

74 с., 8 табл., 12 рис., 41 джерело.

Senkovskiy O.V. Improving the system of social protection of youth in Ukraine. Specialty 232 Social welfare. Educational program «Social entrepreneurship». Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2024.

The qualification (master's) thesis examines the essence of the youth social protection system and its components. Subjects, objects and legal framework of social protection of Ukrainian youth are defined. The key problems of the youth of Ukraine have been identified.

The paper examines the demographic characteristics of the young population of Ukraine. Socio-economic problems and requests of Ukrainian youth are defined. The state of financing of the system of social protection and youth policy in Ukraine is assessed.

Within the framework of the master's study, the experience of implementing social protection of youth in the developed countries of the world is systematized. Proposals and a conceptual scheme for improving the system of social protection for the youth of Ukraine have been developed.

Keywords: youth, social protection, youth policy, state support, social policy, social benefits.

74 p., 8 tabl., 12 fig., 41 items.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ УКРАЇНИ	8
1.1 Сутність та основні напрями реалізації соціального захисту молоді в Україні	8
1.2 Нормативно-правове регулювання соціального захисту української молоді	15
1.3 Ключові проблеми молодіжного сегменту населення України	23
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК МОЛОДІ ЯК ОБ’ЄКТУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ	30
2.1 Дослідження демографічних характеристик молодого населення України	30
2.2 Аналіз соціально-економічних проблем української молоді	37
2.3 Характеристика стану фінансування системи соціального захисту та молодіжної політики в Україні	43
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ УКРАЇНИ	51
3.1 Дослідження зарубіжного досвіду реалізації соціального захисту молоді	51
3.2 Пропозиції щодо удосконалення системи соціального захисту молоді України	60
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах невизначеності, кризового стану та війни в Україні, актуальним завданням уряду постає активізація різних верств суспільства щодо підтримки та відновлення стабільності національної економіки. Вагоме значення у цьому питанні відіграє молодь, як найбільш креативна та ініціативна частина населення. Державна підтримка та соціальний захист молодіжного сегменту населення є стратегічною метою розвитку нашої країни на шляху до збереження її трудового потенціалу. Саме тому обрана тема дослідження є актуальною і затребуваною, враховуючи реалії сьогодення.

У роботах Л. Гиренко, І. Артеменко, Є. Баразгової, Є. Бородіна, К. Захаренка, А. Карнаух та інших широко досліджені питання соціального захисту молоді, а також теоретичні засади функціонування та реалізації молодіжної політики. Щодо загальної характеристики молодого населення та його впливу на економічне та соціальне життя країни, ці питання активно вивчаються в працях В. Воропаєва, О. Дороніної, Л. Дорошенка, М. Коломойцева, С. Курило, Е. Лібанової, О. Сологуба, Д. Шушпанова та інших вчених.

Мета кваліфікаційної (магістерської) роботи полягає у дослідженні ключових проблем української молоді та розробці перспективних напрямів удосконалення системи соціального захисту цієї категорії населення.

Досягнення поставленої мети, зумовило необхідність вирішення наступних завдань:

дослідити сутність соціального захисту, його складові та напрями реалізації в межах державної політики України;

систематизувати нормативно-правову базу соціального захисту української молоді;

визначити ключові проблеми, з якими стикається молодь України на суспільному та особистому рівні;

проаналізувати соціально-демографічні характеристики молодого сегменту населення України;

дослідити проблеми працевлаштування та самореалізації молоді на ринку праці;

визначити стан фінансування державних програм з підтримки молоді України;

дослідити зарубіжний досвід формування та реалізації системи соціального захисту молоді;

розробити пропозиції щодо удосконалення системи соціального захисту молоді України.

Об'єктом дослідження система соціального захисту молодіжного сегменту населення України.

Предметом дослідження є принципи, методи, програми і заходи з формування державної підтримки та соціального захисту української молоді.

Методи дослідження. В роботі використовуються методи узагальнення, теоретичного дослідження, систематизації, статистичного аналізу, системного підходу при виробленні пропозиції щодо удосконалення соціального захисту молоді.

Інформаційною базою дослідження є публікації, наукові праці, періодична література, інформація з відкритих джерел, нормативні акти і закони, статистична інформація, офіційні програми та концепції розвитку молоді в Україні, що затверджені на державному рівні.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що на основі узагальнення теоретичних та аналітичних досліджень в роботі були розроблені конкретні пропозиції щодо удосконалення системи соціального захисту молодіжного сегменту населення України.

Апробація результатів дослідження. За результатами проведеного дослідження опубліковано тези на тему: «Research of the problems of social protection and youth employment in Ukraine» в збірнику Міжнародної наукової конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання».

Положення, що виносяться на захист. На захист виносяться пропозиції автора та концептуальна схема удосконалення системи соціального захисту молодого населення України.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається із наступних структурних частин: вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладений на 74 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ УКРАЇНИ

1.1 Сутність та основні напрями реалізації соціального захисту молоді в Україні

На сучасному етапі розвитку української економіки, роль соціального захисту вразливих верств населення зростає. Особливо це стосується молоді, державна підтримка якої є запорукою майбутньої стабільності в суспільстві нашої країни. Все це обумовлює необхідність дослідження сутності соціального захисту, як теоретичної категорії, і як важливого комплексу дій з державної підтримки молоді частини населення.

Дослідження теоретичної сутності соціального захисту неодмінно пов'язане з більш широким поняттям «соціальна політика». Соціальна політика – це система дій та заходів, спрямованих на регулювання та вплив на соціальні процеси, а також на забезпечення соціального захисту і підтримки громадян. Це галузь публічної політики, яка ставить за мету поліпшення якості життя населення, розв'язання соціальних проблем і забезпечення соціальної справедливості. Основними напрямками реалізації соціальної політики, як правило, є наступні [18]:

розробка та реалізація заходів, спрямованих на забезпечення соціальної безпеки та підтримки громадян у складних життєвих ситуаціях, таких як безробіття, хвороба, інвалідність, старість тощо;

розвиток системи освіти, забезпечення доступу до навчання для всіх верств населення, підтримка культурних ініціатив;

забезпечення доступної та якісної медичної допомоги, розвиток системи профілактичних заходів з підтримки здоров'я населення;

регулювання трудових відносин та створення сприятливих умов для зайнятості та розвитку професій;

розвиток соціального житлового будівництва, забезпечення доступності житла для населення, особливо для соціально вразливих груп;

соціальна інтеграція населення та розробка програм заходів, спрямованих на зменшення бідності та забезпечення рівних можливостей для всіх категорій громадян країни.

Соціальна політика може бути визначена на різних рівнях управління, включаючи державний, регіональний та місцевий рівні, і зазвичай вона впроваджується через законодавчі та адміністративні заходи, бюджетне фінансування та інші інструменти впливу.

Соціальний захист на відміну від соціальної політики є більш конкретизованою категорією, яка відображає характер підтримки державою вразливих груп населення.

Теоретична сутність поняття «соціальний захист» визначається через різні підходи в соціології та соціальних науках. Однак загалом це поняття вказує на систему заходів, спрямованих на забезпечення соціального благополуччя та підтримку осіб, що перебувають у вразливому положенні або потребують допомоги через різні життєві обставини [30].

Соціальний захист як система базується на наступних принципах.

1. Соціальні права та гарантії. Соціальний захист заснований на концепції соціальних прав, які надають громадянам певні пільги, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я, праці, житла та інших важливих областях.

2. Принцип солідарності. Ключовим аспектом соціального захисту є ідея солідарності – взаємного підтримання та допомоги між членами суспільства. Це визначається як обов'язок суспільства дбати про своїх членів, особливо тих, хто опинився у складних обставинах.

3. Рівність та справедливість. Соціальний захист має на меті забезпечення рівних можливостей та справедливості для всіх членів

суспільства, незалежно від їхнього соціального статусу, економічного положення чи інших факторів.

4. Системність. Соціальний захист передбачає впорядковану та системну діяльність держави та інших соціальних інститутів у напрямку захисту громадян від ризиків та соціальних проблем.

Враховуючи ці принципи, соціальний захист спрямований на створення умов для повноцінного і задовільного життя всіх членів суспільства, забезпечуючи їм доступ до основних благ і послуг, а також надаючи підтримку у випадках потреби.

Як показують дослідження, існує кілька розповсюджених моделей соціального захисту, які можуть відрізнятися за своєю природою та підходами [26]. Зокрема, в таблиці 1.1 представлено опис найбільш поширених моделей соціального захисту.

Таблиця 1.1 – Поширені моделі соціального захисту

Модель соціального захисту	Опис
Ліберальна модель	Така модель передбачає, що громадяни мають основну відповідальність за своє благополуччя. Соціальний захист тут обмежений, індивіди сподіваються на власний успіх та можливості.
Соціально-демократична модель	Ця модель встановлює більший обсяг соціального захисту, де держава грає активну роль у наданні послуг, таких як охорона здоров'я, освіта та соціальні виплати. Соціальна справедливість є ключовою характеристикою цієї моделі.
Корпоративна (бізнес-орієнтована) модель	У цій моделі соціальний захист частково або повністю покладається на корпорації та підприємства. Роботодавці можуть забезпечувати соціальні послуги для своїх працівників.
Солідарна модель	Заснована на принципі взаємодопомоги та солідарності між членами суспільства. У цій моделі громадяни здійснюють фінансовий внесок в систему соціального захисту, а потім отримують підтримку у разі потреби.
Маржиналізована модель	Спрямована на захист осіб, які знаходяться на межі суспільства або перебувають у важкому становищі, таких як бездомні, мігранти, люди з інвалідністю.

На практиці, наведені в таблиці 1.1 моделі не можуть бути реалізовані в чистому вигляді в якійсь певній державі, вони завжди створюють унікальну комбінацію, в якій присутні ознаки різних моделей соціального захисту, що залежать від особливостей країни, її економіки та населення. Не є виключенням і система соціального захисту України, яка має свої унікальні характеристики.

Розглянемо основні суб'єкти і об'єкти системи соціального захисту в Україні.

До суб'єктів системи соціального захисту в Україні відносяться:

державні органи влади (займаються розробкою та реалізацією соціальних програм, формують законодавчу базу, забезпечують фінансування соціальних витрат);

місцеві органи влади (реалізують соціальні програми на регіональному та місцевому рівнях);

служби соціального забезпечення (займаються наданням соціальних послуг, виплатами та допомогою особам, які потребують підтримки);

медичні установи (забезпечують медичне обслуговування населення, лікування, реабілітацію, відновлення, вакцинацію тощо);

громадські організації (займаються реалізацією проектів та програм для захисту прав молоді, осіб з інвалідністю, інших вразливих груп населення країни);

благодійні фонди (забезпечують надання фінансової допомоги та адресної підтримки в конкретних ситуаціях);

роботодавці (забезпечують соціальні гарантії для працівників, створюють умови для найманих працівників);

профспілки (здійснюють захист прав та інтересів працівників, участь у колективних переговорах тощо).

Об'єктами системи соціального захисту України є:

діти і молодь (програми соціальної підтримки, освіти та працевлаштування);

зайняті особи (соціальне страхування, медичне та пенсійне забезпечення);

особи з інвалідністю (програми інклюзивної допомоги);

люди похилого віку (пенсійна система, медична та соціальна допомога);

бездомні (соціальні програми, притулки, медична допомога);

потерпілі від криз та конфліктів, ВПО (медична, психологічна та матеріальна допомога, соціальна адаптація).

Кожна з перелічених категорій населення, що відноситься до об'єктів соціального захисту має свою специфіку та потребує уваги з боку державних інституцій та бізнесу. Однак, виходячи з обраної теми кваліфікаційної (магістерської) роботи дослідимо детальніше саме категорію української молоді.

У загальному розумінні молодість - це період життя людини між дитинством та дорослістю, а термін «молодь» може мати різні визначення залежно від контексту, культурних особливостей та наукового підходу. Зазвичай, молодь включає осіб від підліткового віку до приблизно 35 років, але це може варіюватися.

Основними характеристиками, що притаманні молоді є наступні:

фізичний розвиток (молодь переживає фізичні зміни, пов'язані з підлітковим періодом, такі як зростання, розвиток статевих ознак та інші аспекти фізичного зростання);

соціальний розвиток (молодь активно взаємодіє зі своїм оточенням, формує соціальні зв'язки, розвиває навички спілкування та сприйняття соціальних ролей);

психологічний розвиток (у молодому віці люди вирішують важливі життєві питання, такі як самоідентифікація, цінності, особиста мета та плани на майбутнє);

освіта та професійний розвиток (молодь активно займається освітою та професійним розвитком, вибирає навчальні траєкторії та кар'єрні шляхи);

активна участь в суспільстві (молодь часто бере участь у громадських, політичних та культурних ініціативах, виявляючи інтерес та зацікавленість у справах суспільства).

Отже, розуміння молоді та її потреб є важливим базисом для розробки ефективної системи соціального захисту, спрямованого на підтримку та розвиток цього безумовно важливого сегменту населення України.

На сьогоднішній день, в Україні реалізуються різноманітні програми та заходи соціального захисту молоді, орієнтовані на вирішення різних проблем та потреб цього прошарку населення. Розглянемо основні напрями їх реалізації:

законодавство України передбачає права та гарантії для молоді в різних сферах, включаючи освіту, працю, здоров'я та інші;

принцип солідарності визначає необхідність допомоги молоді в умовах вразливості та невизначеності;

уряд підтримує освітні програми для молоді, сприяючи доступності вищої та професійної освіти;

державні програми стимулювання працевлаштування для забезпечення зайнятості молоді через створення робочих місць та підтримку малого та середнього бізнесу;

надання соціальної допомоги молоді у складних життєвих ситуаціях, таких як безробіття чи соціальна вразливість;

реалізація програм психологічної підтримки для молоді, яка пережила стресові події, наприклад, постраждалі від воєнної агресії росії);

розвиток молодіжної культури через формування і підтримку молодіжних об'єднань, ініціатив та культурних проєктів;

реалізація програм для залучення молоді до громадської участі та розвитку громадянської активності;

реалізація програми та заходів для забезпечення гармонії та рівності між молоддю різних етнічних груп.

Перспективи реалізації зазначених вище напрямів соціального захисту молоді в Україні можуть бути досліджені з різних позицій, зокрема соціальної, економічної та політичної.

Соціальна перспектива підкреслює важливість політики та програм соціального захисту для покращення добробуту молодих людей в Україні. Заходи соціального захисту, такі як доступ до охорони здоров'я, освіти та соціальних послуг, є важливими для зменшення бідності, нерівності та соціальної ізоляції. Крім того, соціальний захист може сприяти соціальній згуртованості та залученості, які є критично важливими для сталого розвитку.

Економічна перспектива наголошує на ролі політики соціального захисту у зменшенні економічних витрат бідності та соціальної ізоляції. Інвестування в соціальний захист молоді може призвести до значної віддачі у вигляді підвищення продуктивності, покращення стану здоров'я та зменшення рівня бідності. Крім того, політика соціального захисту може сприяти зменшенню нерівності доходів, що може призвести до більш сталого та справедливого економічного розвитку.

Політична перспектива висвітлює роль політичних інституцій, політиків та акторів у формуванні системи соціального захисту в Україні. Політична воля та відданість є вирішальними для розробки та реалізації ефективної політики та програм соціального захисту. Крім того, політичний контекст може впливати на встановлення пріоритетів політики соціального захисту, а також на розподіл ресурсів і влади між різними зацікавленими сторонами.

Слід також звернути увагу на кілька особливих чинників, які впливають на соціальний захист молоді в Україні. Це, зокрема, триваючий військовий конфлікт в Україні і вже майже два роки активних бойових дій, економічні проблеми, з якими стикається країна, та негативні демографічні тенденції. Ці чинники призвели до значних соціальних та економічних проблем для

молодих людей, включаючи високий рівень бідності та безробіття, недостатній доступ до освіти та охорони здоров'я та соціальну відчуженість. Тому система соціального захисту в Україні потребує вирішення цих особливостей, щоб забезпечити ефективну підтримку молоді.

1.2 Нормативно-правове регулювання соціального захисту української молоді

Система соціального захисту молоді України базується на діяльності цілого комплексу державних та громадських структур, які здійснюють діяльність направлену на всебічну підтримку молодого населення нашої країни.

Зокрема, питаннями молоді в Україні займаються наступні суб'єкти державної влади та організації:

Верховна Рада України (відповідає за ухвалення законів та прийняття рішень, які можуть впливати на положення молоді в країні);

Міністерство молоді та спорту України (відповідає за розробку та реалізацію державної політики у сфері молоді та спорту);

місцеві органи влади (ради міст, сіл, областей), які здійснюють владні функції на регіональному та місцевому рівні, включаючи розробку та реалізацію молодіжних програм;

молодіжні громадські організації та ініціативи (недержавні структури, які активно взаємодіють із владою та вирішують питання, що стосуються молоді на громадському рівні).

Розглянемо детальніше функції, що покладаються на перелічені інституції, в питаннях регулювання соціального захисту молоді України.

1. Верховна Рада України.

Верховна Рада як законодавчий орган, грає ключову роль у регулюванні питань, пов'язаних із молоддю. Це відбувається шляхом прийняття

відповідних законів та інших нормативно-правових актів. Основні способи, якими Верховна Рада регулює питання молоді, включають:

прийняття законів (Верховна Рада розглядає та приймає закони, які стосуються молоді та молодіжної політики. Ці закони можуть охоплювати різні аспекти, такі як освіта, зайнятість, соціальний захист, громадянська участь та інші);

розгляд бюджетних питань (Верховна Рада визначає виділення коштів у бюджеті на реалізацію проектів та програм, спрямованих на підтримку молоді та розвиток молодіжної сфери).

створення комітетів та підкомітетів (у Верховній Раді формуються спеціальні комітети та підкомітети, які вивчають та обговорюють питання, пов'язані із молоддю, та рекомендують прийняття відповідних рішень);

участь у парламентських обговореннях (Верховна Рада організовує парламентські слухання, обговорення та інші форми діалогу для вислуховування думок та пропозицій стосовно питань молоді);

здійснення контролю (здійснюється парламентський контроль за роботою виконавчого органу влади, зокрема Міністерства молоді та спорту, щоб переконатися у виконанні прийнятих рішень та реалізації законів);

забезпечення соціального захисту молоді (розробка та впровадження заходів, спрямованих на поліпшення соціального захисту молоді, включаючи питання зайнятості та житлово-комунального обслуговування).

2. Міністерство молоді та спорту.

Міністерство є ключовим органом виконавчої влади України, що займається важливими аспектами молодіжної та спортивної політики. Діяльність цього суб'єкту реалізації молодіжної політики охоплює кілька основних напрямків:

розвиток молодіжної політики (розробка та реалізація державної політики щодо молоді, включаючи програми та заходи для підтримки соціального, економічного та освітнього розвитку молоді);

молодіжна участь та громадянська активність (заохочення активної участі молоді в громадському та політичному житті, підтримка молодіжних громадських організацій та ініціатив);

сприяння розвитку спорту (розробка та впровадження програм та заходів для підтримки спорту, фізичної активності та здорового способу життя серед молоді);

робота з молоддю у сфері освіти (забезпечення доступу молоді до якісної освіти, включаючи питання професійної підготовки та навчання);

міжнародна співпраця в галузі молоді та спорту (взаємодія з міжнародними організаціями та участь в міжнародних програмах для обміну досвідом та реалізації спільних проєктів).

3. Місцеві органи влади.

Займаються рядом питань, які стосуються молоді. Серед них можна виділити наступні аспекти:

забезпечення доступу молоді до якісної освіти, включаючи шкільну, професійну та вищу освіту. Розробка та впровадження програм розвитку молодіжної освіти;

розробка заходів для підтримки зайнятості молоді, організація тренінгів, ярмарків вакансій та інших ініціатив для молоді в сфері праці;

сприяння розвитку культурних та спортивних ініціатив для молоді, підтримка молодіжних театрів, художніх об'єднань, спортивних клубів та інших форм культурного та спортивного життя;

розробка та впровадження молодіжної політики на місцевому рівні, включаючи заходи для активізації громадянської участі та взаємодії з молодіжними громадськими організаціями;

здійснення заходів для поліпшення соціального захисту молоді, включаючи програми соціальної допомоги, житлово-комунальне обслуговування та інші сфери;

участь у міжнародних молодіжних обмінах, програмах та співпраці з іншими містами або регіонами для обміну досвідом та підтримки молодіжних ініціатив.

4. Всеукраїнський молодіжний центр.

Всеукраїнський молодіжний центр є ключовим органом, спрямованим на підтримку та розвиток молодіжного сектору в Україні. Діяльність центру охоплює широкий спектр напрямків, зокрема організацію молодіжних заходів, тренінгів та освітніх програм, стимулювання громадянської активності серед молоді, розробку та впровадження молодіжних проектів, а також сприяння міжнародній співпраці у сфері молоді.

Всеукраїнський молодіжний центр активно співпрацює із громадськими організаціями, державними установами та іншими партнерами з метою створення сприятливих умов для розвитку та самореалізації молоді в усіх сферах їхнього життя.

5. Український молодіжний фонд.

Український молодіжний фонд є ключовою установою, спрямованою на підтримку та розвиток молодіжної ініціативи в Україні. Його діяльність орієнтована на кілька стратегічних напрямків, включаючи фінансову та грантову підтримку молодіжних проектів, організацію освітніх та тренінгових ініціатив, сприяння розвитку соціального підприємництва серед молоді, підтримку молодіжних громадських організацій та створення умов для активної участі молоді в громадському житті.

Український молодіжний фонд працює на підтримку інновацій та змін у молодіжному секторі, сприяючи визначенню та реалізації пріоритетних інтересів та потреб молоді в сучасному українському суспільстві.

6. Науково-дослідний центр «Інститут сімейної та молодіжної політики імені Олександра Яременка»

Інститут сімейної та молодіжної політики імені Олександра Яременка є визначним центром, що спеціалізується на дослідженні та розвитку політики,

спрямованої на сім'ї та молодь в Україні. Діяльність інституту охоплює ряд ключових напрямків, таких як аналіз та розробка сімейної та молодіжної політики, проведення досліджень щодо сімейних та молодіжних питань, надання консультацій та експертної підтримки органам влади та громадським організаціям. Інститут активно співпрацює з урядовими структурами, науковими установами та громадським сектором для формування та впровадження ефективних стратегій та програм, спрямованих на підтримку сімей та розвиток молодіжного потенціалу в Україні.

Окрім діяльності вищезазначених організацій, процес регулювання соціального захисту молоді відбувається також через нормативно-законодавчу площину на міжнародному та національному рівні.

Схема нормативно-правового регулювання соціального захисту молоді наведена на рисунку 1.1.

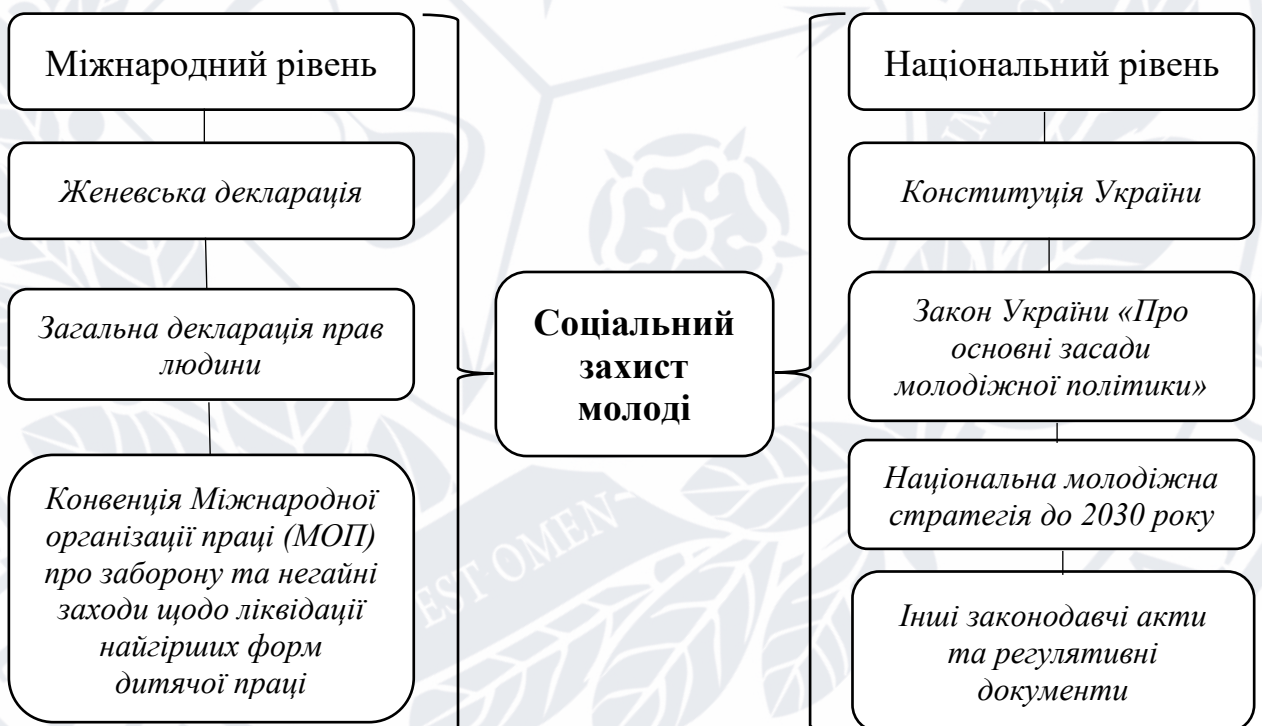

Рисунок 1.1 - Нормативно-правове регулювання соціального захисту молоді України

Отже, розглянемо основні положення наведених на рисунку 1.1 нормотворчих актів, які стосуються питань соціального захисту молоді.

1. Женевська декларація є міжнародним документом, який був прийнятий у вересні 2020 року в Женеві на засіданні 75-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН. Ця декларація зосереджується на питаннях молоді та взаємодії між молоддю та ООН. Основні питання, які розглядаються в Женевській декларації, включають:

участь молоді (декларація наголошує на важливості активної участі молоді в процесах прийняття рішень та в реалізації цілей сталого розвитку.

глобальна солідарність (документ визначає необхідність підтримки глобальної солідарності та співпраці для вирішення проблем, які стикаються молодь у всьому світі);

освіта та розвиток молодіжних навичок (декларація визнає важливість освіти та розвитку навичок у молоді для забезпечення їхнього впливу на суспільство та економіку);

здоров'я та благополуччя молоді (звертається увага на забезпечення здоров'я та благополуччя молоді, включаючи психічне здоров'я та рішення питань, пов'язаних із ВІЛ/СНІДом тощо);

соціальна інклюзія та рівні можливості (декларація акцентує на необхідності створення умов для соціальної інклюзії та забезпечення рівних можливостей для всіх молодих людей).

2. Загальна декларація прав людини. Питання, які стосуються молоді в контексті Загальної Декларації прав людини, включають:

рівність перед законом (стаття 7 Декларації визнає, що всі люди рівні перед законом та мають право на рівний захист від будь-якої дискримінації, що порушує цю Декларацію. Це принцип також застосовується до молоді);

право на освіту (стаття 26 гарантує право на освіту. Це право є особливо важливим для молоді, оскільки воно покликане забезпечити доступ до якісної та безплатної освіти);

свобода вираження (стаття 19 гарантує свободу вираження думок та отримання інформації. Це право є важливим для молоді у вираженні своїх ідей та думок);

свобода мирних зібрань (стаття 20 захищає право на свободу мирних зібрань, що може стосуватися молоді в контексті їхньої участі в громадських подіях);

право на роботу та гідні умови праці (стаття 23 визначає право на працю та гідні умови праці, що є важливими аспектами для молоді в їхньому професійному та економічному розвитку).

3. Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці, прийнята в 1999 році (№ 182), ставить перед собою завдання захисту дітей від експлуатації та найгірших форм праці. Деякі питання, які розглядаються в цій конвенції, стосуються і молоді:

заборона найгірших форм дитячої праці (конвенція визначає, що діти не повинні бути втягнуті в найгірші форми праці, такі як рабство, работоргівля, примусова праця, використання у сексуальних цілях, військовий вік та інші види праці, які можуть шкодити їхньому здоров'ю та розвитку);

захист від експлуатації у сексуальних цілях (конвенція акцентує на необхідності захисту дітей від використання у сексуальних цілях та негайного припинення таких практик);

підтримка соціальної реінтеграції (конвенція визначає заходи для соціальної реінтеграції та реабілітації дітей, які були втягнуті в найгірші форми дитячої праці);

превентивні заходи та освіта (захист від дитячої праці передбачає також проведення превентивних заходів та освітніх програм для усвідомлення суспільства та дітей про негативні наслідки цієї практики).

4. Конституція України визначає основні конституційні права і свободи громадян, включаючи молодь. Конституційні положення, які стосуються питань молоді, включають такі аспекти:

рівні права та свободи (згідно з Конституцією, усі громадяни мають рівні права та свободи, незалежно від віку, включаючи молодь. Забезпечення рівності перед законом та захист прав та свобод молоді визначається конституційними гарантіями);

право на освіту (Конституція визначає право на освіту як одне з основних прав громадян, включаючи молодь. Вона наголошує на доступності та безоплатності загальної середньої освіти);

право на працю (Конституція України гарантує право на працю, що може бути особливо важливим для молоді, яка входить на ринок праці);

право на участь у громадському житті (Конституція підтримує право на участь у громадському та політичному житті, включаючи право молоді на громадянську активність та участь у прийнятті рішень);

соціальні та економічні права (Конституція надає гарантії соціальних та економічних прав, які можуть стосуватися молоді, включаючи право на соціальний захист та здоров'я);

захист прав та інтересів дітей та молоді (Конституція України встановлює зобов'язання держави забезпечувати особливий захист прав та інтересів дітей та молоді).

5. Закон України «Про основні засади молодіжної політики» встановлює правові рамки для розвитку та підтримки молоді в Україні. Закон визначає принципи та завдання державної молодіжної політики, а також ролі держави, громадськості та інших суб'єктів у її реалізації. Він орієнтований на забезпечення рівних можливостей, розвитку творчого потенціалу та громадянської активності молоді, а також на створення умов для їх соціального, економічного та культурного розвитку. Закон також передбачає заходи з підтримки молодіжних ініціатив, розвитку молодіжних громадських

організацій та стимулювання їх участі в формуванні та реалізації молодіжної політики в Україні.

6. Національна молодіжна стратегія до 2030 року, затверджена Указом Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021, визначає стратегічні напрями діяльності у сфері розвитку молоді до 2030 року. Її основні цілі включають забезпечення рівних можливостей для молоді в усіх сферах життя, створення сприятливих умов для їхнього освітнього, професійного та особистісного розвитку, підтримка громадянської активності та участі молоді в прийнятті рішень, а також забезпечення соціальної інтеграції та захисту прав та інтересів молоді в усіх сферах суспільства. Стратегія передбачає комплексний підхід до вирішення викликів та завдань, з якими стикається молодь, враховуючи їхні потреби та внесок у розвиток країни.

7. Інші законодавчі акти та регулятивні документи. Це додаткові нормативи, постанови, рішення та програми, що стосуються конкретних аспектів молодіжної політики України.

Таким чином, зазначені закони та нормативи формують регулятивний базис системи соціального захисту, визначають права та обов'язки молоді, а також встановлюють механізми підтримки та розвитку молодіжних ініціатив в Україні.

1.3 Ключові проблеми молодіжного сегменту населення України

Комплекс проблем з якими стикається сучасна українська молодь можна умовно розподілити на п'ять основних сфер їх виникнення, а саме: освіта, стан здоров'я, соціальне визнання, житлові проблеми, труднощі працевлаштування та самовизначення. Отже, розглянемо ключові проблеми молоді в кожній з визначених сфер.

Проблеми у сфері освіти українській молоді є традиційно одними з найбільш актуальних для нашої країни, вони проявляються в наступному:

1) Фінансові обмеження. Багато молодих людей стикаються з фінансовими труднощами, пов'язаними з оплатою навчання, підручників, проживання та інших пов'язаних витрат. Це може стати перешкодою для доступу до якісної освіти.

2) Низька якість освіти. Несприятливі умови для викладачів, застаріле обладнання, відсутність сучасних навчальних матеріалів та недостатня підготовка викладачів впливають на якість освіти в українських навчальних закладах. Все це обумовлює непривабливість національної системи освіти у порівнянні із зарубіжними освітніми послугами, на які все частіше звертає увагу українська молодь.

3) Невідповідність освіти ринковим потребам. В Україні спостерігається розрив між тим, що вивчається в закладах освіти, і реальними потребами ринку праці. Молодь стикається з проблемами з працевлаштуванням через відсутність практичних навичок чи знань, які потрібні на ринку праці.

4) Недосконала інфраструктура освіти. Доступ до можливостей для навчання, інноваційного мислення та розвитку підприємницьких здібностей може бути обмеженим в окремих регіонах України, особливо тих, які є постраждалими внаслідок воєнних дій.

Таким чином, здійснення реформ та прийняття заходів для поліпшення якості освіти та забезпечення її доступності є важливим завданням для українського суспільства та уряду.

Українська молодь також стикається з рядом проблем у сфері здоров'я, які суттєво впливають на її фізичне та психічне благополуччя. Основними проблемами в цій області слід відзначити наступні:

вплив пандемії COVID-19, яка спричинила значні виклики для здоров'я молоді, включаючи психосоціальний стрес, віддалене навчання, втрату можливостей для соціальних взаємодій та ризик зараження;

погіршення психічного здоров'я (збільшення рівня стресу, депресії та тривоги стали серйозною проблемою серед молоді. Обмежені можливості

доступу до психіатричної допомоги та психотерапії є додатковими труднощами);

загроза наркозалежності та шкідливих звичок (зловживання наркотиками, вживання алкоголю та інших шкідливих звичок впливають на фізичне та психічне здоров'я молоді);

нездоровий спосіб життя (недостатній рівень фізичної активності, незбалансована харчова поведінка, відсутність регулярних медичних обстежень сприяють розвитку хронічних захворювань та загроз здоров'ю);

надмірна вага та ожиріння (проблеми зі здоров'ям, пов'язані із зайвою вагою та ожирінням, є поширеними серед молоді та можуть мати серйозні наслідки для фізичного стану);

захворюваність серед молоді (останніми роками спостерігається зростання захворюваності на заразні хвороби, такі як ВІЛ/СНІД, що становить важливу проблему для здоров'я молоді).

Зважаючи на зазначені проблеми, для поліпшення здоров'я молоді важливо впроваджувати комплексні підходи, включаючи інформування, психологічну підтримку, доступ до якісних медичних послуг та створення умов для здорового способу життя.

Важливими є проблеми української молоді у сфері відчуття соціального визнання, що впливає на її самоповагу та активну участь у суспільному житті. Зокрема, до проблем цієї групи слід віднести наступні:

1) економічні труднощі (високе безробіття серед молоді та обмежені можливості для професійного розвитку призводять до відчуття втрати соціального статусу та визнання в оточенні);

2) дискримінація та стереотипи (українська молодь постійно стикається з дискримінацією та стереотипами, пов'язаними з віком, статтю, етнічною приналежністю чи іншими факторами, що впливають на їхнє відчуття власної самоповаги);

3) брак можливостей для молоді брати участь в прийнятті рішень на рівні суспільства чи в їхньому власному житті впливає на відчуття контролю та власної важливості для оточення;

4) відсутність достатньої підтримки для ідей, інновацій та творчих проєктів стримує розвиток молодих талантів та призводить до відчуття невизнання потенціалу молоді);

5) соціальна ізоляція (змінені умови соціальної взаємодії, такі як віддалене навчання та робота, впливають на відчуття соціальної приналежності та визнання молоді);

6) обмеженість доступу до культурних та розважальних подій у зв'язку з воєнними діями, призводить до відчуття відчуженості молоді від суспільства.

Для вирішення цих проблем важливо створювати умови для розвитку та самореалізації молоді, а також сприяти їхній участі у прийнятті рішень та культурному житті.

У сфері житлових умов української молоді існує ряд проблем, які впливають на її життя та добробут, а саме:

висока вартість житла, особливо в містах, робить його недоступним для багатьох молодих людей. Це може вести до того, що молоді сім'ї примушені шукати альтернативні варіанти житла або залишатися з батьками довше;

відсутність доступного житла для оренди ускладнює процес незалежного життя молоді, особливо тих, хто тільки починає свою кар'єру або створює сім'ю;

низька якість комунальних послуг та проблеми з комунальною інфраструктурою (такі як відсутність централізованого опалення, непостійне водопостачання) можуть ускладнювати повсякденне життя молоді в здобутті комфортних умов;

соціальне виштовхування та бездомність (деяка частина молоді може опинитися у складних соціальних умовах, що призводить до ведення безпритульного образу життя);

віддаленість від робочих місць (значна кількість робочих місць може бути сконцентрована в містах, але вартість житла в містах може бути високою. Це може вимагати довгих дорожніх подорожей або високих витрат на транспорт для молодих людей, які працюють в містах, але не можуть собі дозволити проживання там).

Рішення цих проблем вимагає комплексного підходу, включаючи політичні заходи для забезпечення доступності житла, покращення комунальних послуг та підтримку соціально вразливих груп.

У сфері зайнятості української молоді також слід відзначити наявність проблем, що впливають на її трудове самовизначення та економічну самостійність. Серед цих проблем ключовими є наступні:

низька зайнятість (значна кількість молодих людей стикається з проблемою безробіття або зайнятості на низькооплачуваних роботах, що впливає на їхні фінансові можливості та професійний розвиток);

низькі заробітні плати молодих працівників, відсутність соціальних гарантій та нестабільні умови праці впливають на якість життя молоді та її мотивацію працювати;

недостатнє працевлаштування за освітньою кваліфікацією (випускники закладів вищої освіти часто стикаються з труднощами при отриманні роботи, яка відповідає їх кваліфікації та освітньому рівню);

сезонна та нестабільна зайнятість (певна частка молодих людей працюють на сезонних або тимчасових роботах, що може впливати на стабільність їхнього доходу та планування майбутньої кар'єри);

надмірна конкуренція в деяких галузях ринку праці, що ускладнює пошук роботи для української молоді.

Для вирішення цих проблем потрібні різні заходи, такі як створення стабільних умов праці, розвиток програм професійного розвитку, підтримка молодих підприємців та створення сприятливого бізнес-середовища.

Таким чином, незважаючи на зусилля уряду та організацій громадянського суспільства, молодь в Україні все ще має багато викликів, особливо в контексті економічних, соціальних і політичних змін, що відбуваються в країні.

Недослідженою залишається сфера соціального захисту молоді в сільській місцевості. Сільська молодь в Україні стикається з унікальними проблемами, включаючи обмежений доступ до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг, а також вищий рівень бідності та безробіття порівняно з молоддю у містах. Крім того, політика та програми соціального захисту в Україні часто розраховані на міські райони, нехтуючи специфічними потребами сільської молоді. Як наслідок, сільська молодь часто є маргінальною та виключеною із заходів соціального захисту, що ще більше посилює її вразливість.

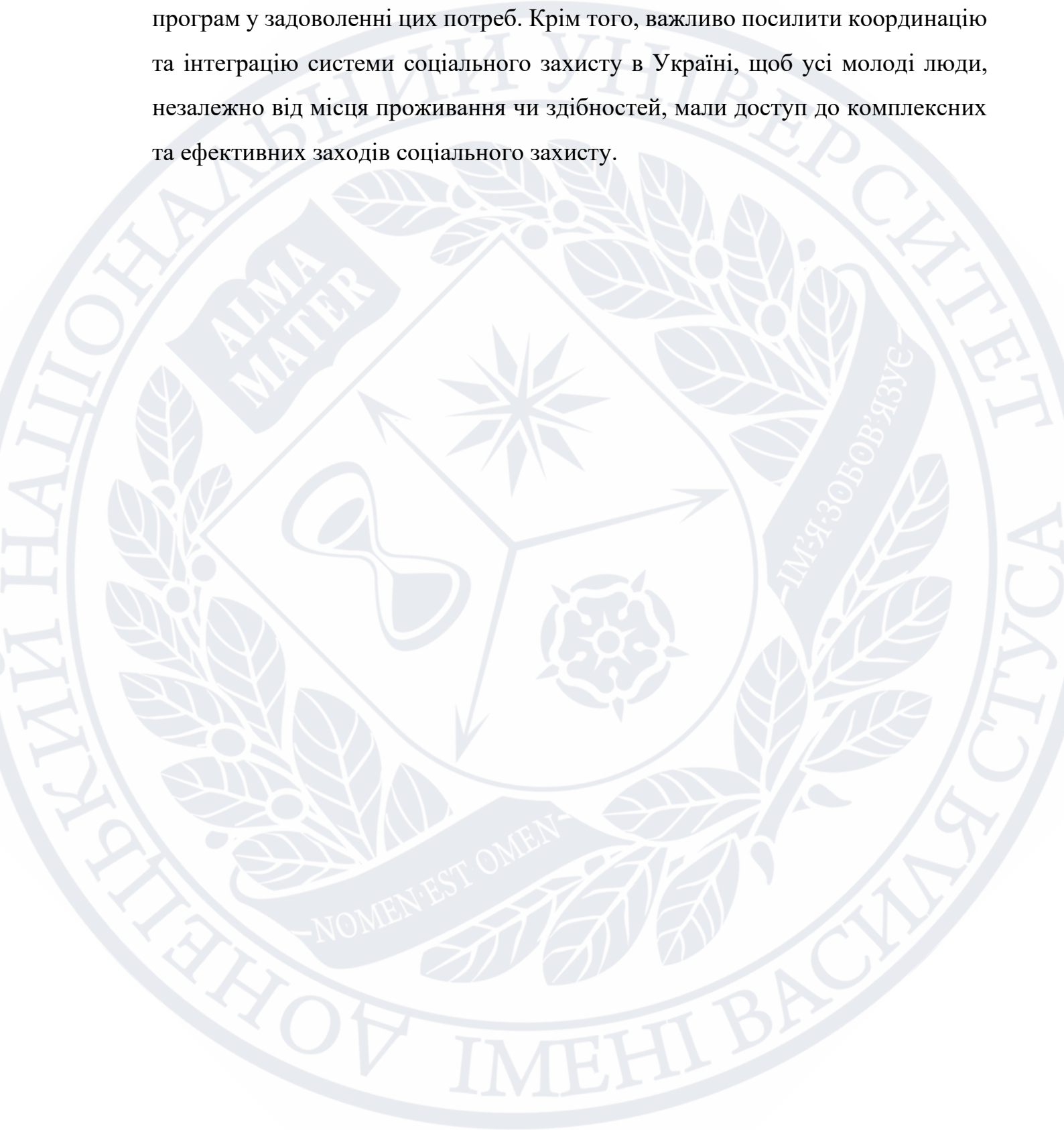
Ще одна сфера, яка потребує підвищеної уваги, – соціальний захист молоді з інвалідністю. Молоді люди з обмеженими можливостями стикаються зі значними труднощами в доступі до освіти, охорони здоров'я та можливостей працевлаштування, а також стикаються з дискримінацією та соціальною ізоляцією. Незважаючи на існування певної політики та програм, спрямованих на сприяння соціальному захисту молодих людей з обмеженими можливостями, багато з цих заходів є неефективними, фінансуються недостатньо та виконуються погано.

З точки зору організації, система соціального захисту в Україні залишається фрагментарною та децентралізованою, з кількома органами та установами, відповідальними за різні аспекти соціального захисту. Така децентралізована система часто призводить до прогалин, неузгодженості та дублювання зусиль, що ускладнює забезпечення ефективного та комплексного соціального захисту молоді.

Таким чином, для вирішення означених викликів необхідно проводити подальші дослідження соціального захисту молоді в Україні. Ці дослідження

мають бути спрямовані на визначення конкретних потреб і проблем, з якими стикаються ці групи, а також на оцінку ефективності існуючої політики та програм у задоволенні цих потреб. Крім того, важливо посилити координацію та інтеграцію системи соціального захисту в Україні, щоб усі молоді люди, незалежно від місця проживання чи здібностей, мали доступ до комплексних та ефективних заходів соціального захисту.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ КЛЮЧОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК МОЛОДІ ЯК ОБ'ЄКТУ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УКРАЇНІ

2.1 Дослідження демографічних характеристик молодого населення України

В соціально-демографічній структурі населення країни молодь посідає одне з найважливіших місць. Ця вікова група характеризується своєрідністю через ряд чинників, що визначають її соціальний та економічний статус. Як правило, молодь відзначається великою гнучкістю та придатністю до змін на ринку праці.

Соціальні потреби та інтереси молоді можуть суттєво відрізнятися від інших вікових груп. Нестабільність робочих місць та низькі можливості отримати гідну роботу з прийнятною заробітною платою можуть значно впливати на соціальний статус молоді. Крім того, молодь піддається впливу наслідків війн, конфліктів та природних катастроф, що обмежують її можливості для особистого розвитку та самореалізації.

Ця соціально-демографічна група визначається не лише віковими характеристиками, але й соціально-психологічними властивостями, які мають соціально-історичний характер і залежать від конкретного суспільства, його устрою та культурних особливостей.

В Україні до категорії «молоде населення» (або «молодь») відносять громадян віком від 14 до 35 років, про що зазначено у Законі України «Про основні засади молодіжної політики». У різних країнах ці вікові інтервали можуть суттєво відрізнятися (див. таблицю 2.1).

Із наведеної в таблиці інформації стає зрозумілим, що в Україні верхня межа молодіжного віку є найвищою серед зазначених країн, а домінуючою моделлю в Європі є віковий інтервал у 15-29 років.

Таблиця 2.1 – Стандарти вікових інтервалів молодого населення в деяких країнах Європи

Країна	Вікові межі молодого населення (років)
Бельгія	12-29
Болгарія	15-29
Естонія	17-26
Італія	14-28
Іспанія	14-30
Латвія	13-24
Нідерланди	12-25
Німеччина	14-27
Польща	15-29
Україна	14-35

Щодо верхньої межі молодіжного віку, то в наукових дослідженнях зазначається, що ознакою закінчення молодості є наступні важливі умови:

економічна незалежність, тобто відповідальність за придбання необхідних для власного існування засобів і здатність створювати їх;

особиста самостійність, тобто здатність ухвалювати рішення, які стосуються себе у всіх сферах існування, без чужої опіки, без будь-яких обмежень, окрім необхідних для існування в суспільстві;

самостійне розпорядження засобами, якими володіє особа і які необхідні для життя, незалежно від їх походження.

Отже, проаналізуємо чисельність цієї вікової категорії населення. За даними Інституту сімейної та молодіжної політики, чисельність молоді в Україні віком від 14 до 35 років станом на 2022 рік дорівнювала 9969,3 тис. осіб, що складало 24,3% від загальної чисельності постійного населення нашої країни (див. рисунок 2.1) [22].

Як бачимо, у порівнянні із 2018 роком чисельність молоді зменшилась на 1258,6 тис. осіб, або на 11,2 відсотка.

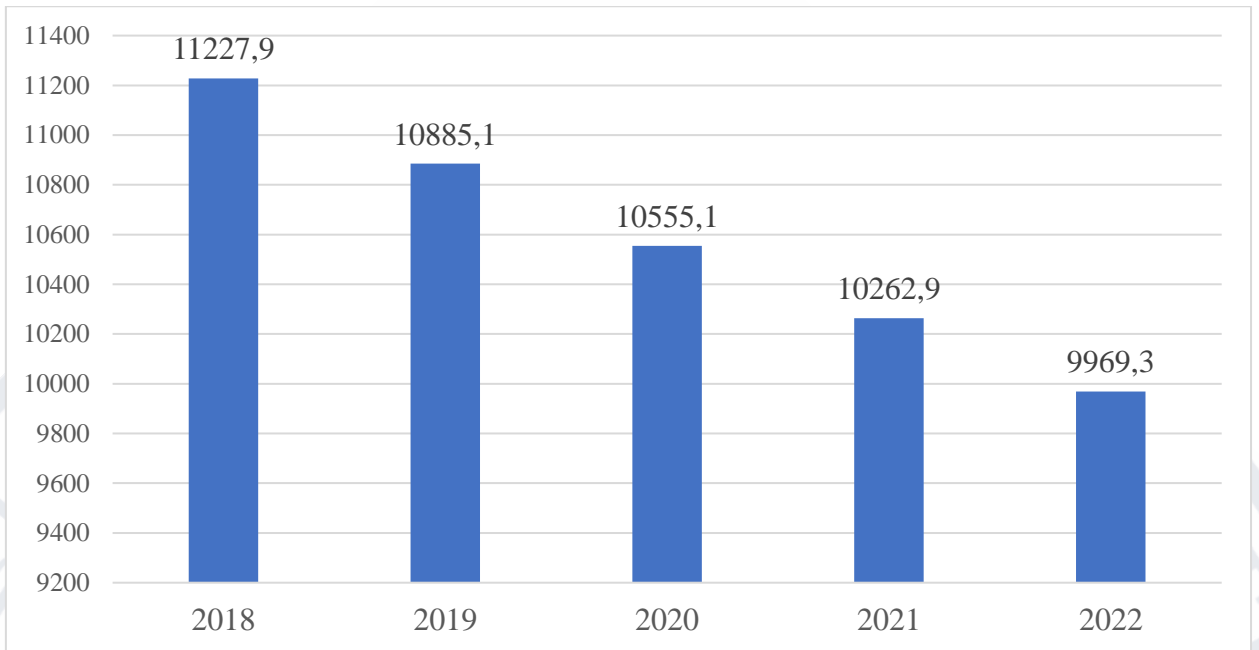

Рисунок 2.1 – Динаміка чисельності молодого населення України в 2018-2022 роках, тис. осіб [22]

Через повномасштабне вторгнення рф в Україну прогнозується подальше зменшення чисельності молоді внаслідок загибелі молодих військових, зростання еміграції серед молоді та зниження народжуваності.

Розподіл молодого населення України за віком (станом на 2022 рік) наведено на рисунку 2.2.

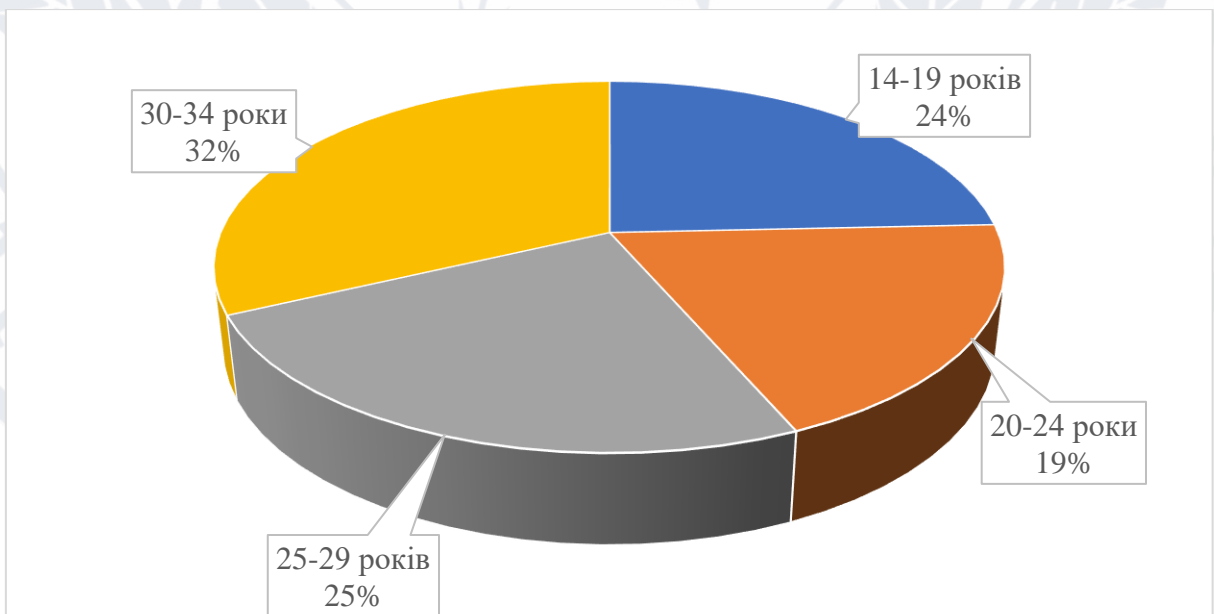

Рисунок 2.2 – Розподіл молодого населення України за віковими категоріями у 2022 році.

Аналіз вікового складу молоді свідчить, що найбільша частка (32%) належить віковій групі «30-34 роки». Десять років назад частка цієї групи становила приблизно 25%.

За даними дослідників, перерозподіл чисельності молоді у бік старших вікових груп відбувається вже протягом тривалого періоду. Це свідчить про низький показник народжуваності населення в Україні [18].

За даними досліджень, у 2021 р. 69,5% молодих людей проживали у міських поселеннях і, відповідно, 30,5% – у сільській місцевості. Частка молоді у чисельності міського населення становить приблизно 24%, дещо вищою є відповідна частка у сільській місцевості – 26%.

Чисельність молоді багато в чому залежить від показника народжуваності в країні. Україна має невисокі показники народжуваності, крім того, намітилась тенденція до їх зниження (у 2021 році цей показник склав 7,3 народжених на 1000 осіб наявного населення).

Україна належить до країн з високим рівнем передчасної смертності населення. У 2020 р. в Україні померли понад 12,5 тис. молодих людей віком 15-34 роки. Смертність молоді в сільській місцевості є вищою, ніж у містах. Основними причинами смертності є зовнішні – нещасні випадки, отруєння, травми.

Наступні за зовнішніми причинами позиції в структурі смертності молодих людей в Україні посідають: хвороби системи кровообігу, хвороби органів травлення, деякі інфекційні та паразитарні хвороби, новоутворення.

Важливим чинником зміни чисельності молоді є міграція, оскільки молодь – найбільш мобільна частина населення нашої країни.

За даними Міністерства зовнішніх справ України, станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебували 8 млн. 177 тис. українців. Порівняно з даними на 1 лютого 2023 року, тобто за неповні 5 місяців, ця кількість зросла майже на 188 тис. осіб [14].

Статистика свідчить, що понад половина українських мігрантів перебуває лише в трьох країнах. Зокрема, це Польща, де відзначається найбільша кількість наших мігрантів - 22%; ще близько 15% українських емігрантів знайшли прихисток у Німеччині, а 11% переїхали в Сполучені Штати Америки. Також багато громадян України знайшли свій прихисток у таких країнах як: Чехія (7,9% емігрантів), Італія та Канада (близько 5 відсотків в кожній), Іспанія - 3,4%, Ізраїлі - 2,75% відповідно.

За даними МЗС майже 63% українців, які перебувають за кордоном, повнолітні, 22% - діти до 18 років. Вік ще 15 відсотків українських емігрантів невідомий [14].

Отже, реальні масштаби еміграції молоді з України точно виміряти неможливо через складність ведення такої статистики в умовах війни та великих неконтрольованих потоків біженців з нашої країни в Європу та інші частини світу. Однак можна спрогнозувати подальшу динаміку міграції молоді на основі аналізу поведінки та настроїв молодих людей щодо потенційної зміни ними громадянства. Зокрема, науковці дослідили, що міграційні настрої молоді можуть змінюватись на різних вікових етапах за певною сталою схемою набуття досвіду:

перший етап: у віці 14-18 років серед молоді відбувається формування потенціалу міграції щодо навчання за кордоном;

другий етап: 18-25 років – набуття першого досвіду міграційних переміщень, як правило, з освітньою і трудовою метою. Підвищення потенціалу міграції у зв'язку з потребами пошуку кращих умов особистісного розвитку;

третій етап: 25-30 років – нагромадження досвіду міграційних переміщень, практик використання міграційного капіталу;

четвертий етап: 30-34 роки – усталення певного рівня міграційної мобільності з можливим рішенням позитивної міграції чи переходом у пасивний стан з низькими мобільними характеристиками [18].

Результати соціологічного дослідження «Молодь України - 2021» [31] дозволяють більш детально зрозуміти міграційні настрої української молоді, сформовані ще до початку повномасштабного вторгнення (див. таблицю 2.2).

Таблиця 2.2 – Розподіл відповідей на питання «Чи хочете Ви емігрувати з України?» [31]

Варіанти відповіді	Рік			
	2018	2019	2020	2021
Ні, я хочу жити в Україні	62,1	56,5	49,8	48,5
Можливо, хотів би повчитися за кордоном якийсь час, але потім повернутися в Україну	7,9	6,2	11,1	7,9
Можливо, хотів би попрацювати за кордоном якийсь час, але потім повернутися в Україну	20,3	21,0	16,8	18,7
Так, я планую це зробити найближчим часом	9,7	4,3	4,9	4,2
Так, я шукаю таку можливість	-	11,7	9,5	9,8
Інше	-	0,3	7,9	10,9

Як бачимо в таблиці 2.2, кількість молоді, яка зазначила, що однозначно хоче жити в Україні, склала у 2021 році - 48,5%. Протягом 2018-2021 років цей відсоток поступово зменшувався.

Бажання повчитися за кордоном деякий час, але потім повернутися в Україну, виявили 7,9% опитаних у 2021 році, 18,7% – хотіли б попрацювати за кордоном якийсь час, але потім повернутися в Україну. Частка цих респондентів зменшилася у порівнянні із 2018 роком.

Проте 9,8% молоді віком 14-34 роки шукають можливості для еміграції з України (у 2019 році – 11,7%), а 4,2% – планують це зробити найближчим часом.

Щодо причин еміграції української молоді, то відповіді респондентів на запитання «Чому Ви хочете емігрувати з України?» у 2021 році розподілились наступним чином (див. таблицю 2.3).

Таблиця 2.3 – Основні причини еміграції молоді з України [31]

Варіанти відповіді	Всі	14-19 років	20-24 роки	25-29 років	30-34 роки
Щоб заробити грошей /зароди матеріального добробуту	58,9	48,5	57,7	61,6	67,3
В Україні зараз немає таких можливостей для роботи, як в інших країнах	42,8	34,5	49,0	47,9	39,1
Хочу одержати досвід життя в іншій країні	27,0	31,4	26,5	27,4	22,8
В Україні немає реальної демократії і законності	19,7	16,0	17,3	20,1	25,2
В Україні зараз немає таких можливостей для навчання, як в інших країнах	13,2	24,7	16,3	6,8	5,9
Мені близька інша країна, мені подобається її культура	6,4	5,2	9,7	5,0	5,9
Мої близькі живуть в іншій країні	5,2	4,6	6,1	6,8	3,0

Дані, наведені в таблиці 2.3 свідчать про те, що причини міграції молоді за кордон переважно мають економічний характер: заробити грошей, зароди матеріального добробуту (58,9% від тих, хто виявив бажання емігрувати) та існуючі кращі можливості для роботи за кордоном, ніж в Україні (42,8% від тих, хто виявив бажання емігрувати).

Найвища частка серед тих, хто бажає виїхати заради матеріального добробуту, належить молодим людям віком 30-34 роки – 67,3%.

Підсумовуючи, слід зазначити, що наразі міграція молоді це негативне явище з точки зору економіки України з таких причин: при зменшенні

чисельності населення знижуються темпи економічного зростання; знижується інноваційність економіки (інноваціями переважно займається молодь); знижується народжуваність в країні.

2.2 Аналіз соціально-економічних проблем української молоді

Виділяючи особливу роль молоді в житті суспільства, слід розуміти, що саме в молодіжному середовищі збільшується кількість проблем, пов'язаних із неповною трудовою зайнятістю, недостатньою якістю та доступністю вищої освіти, забезпеченням молодих громадян житлом, відсутністю умов для формування здорового способу життя молоді. На вирішення цих проблем повинна спрямовуватись молодіжна політика та соціальний захист.

За результатами соціологічного дослідження «Становище молоді України-2021» [32], проведеного ГО «Інститут молоді» у листопаді 2021 р., виявлено перелік особистих проблем, які сьогодні найбільше турбують молодих людей (рис. 2.3).

Рисунок 2.3 – Особисті проблеми з якими стикається українська молодь, у % [32]

Найактуальнішими проблемами для молоді є недостатнє матеріальне становище (45,5%), відсутність вільного часу (37,7%), проблеми із здоров'ям (35,2%), житлові проблеми (27,5%). Важливими для молоді є також відсутність можливостей для самореалізації і саморозвитку; високе фізичне навантаження та негативний вплив засобів масової інформації.

Серед проблем у територіальній громаді, які потребують вирішення, важливими молоді люди вважають низький рівень заробітних плат, стипендій та пенсій (51,5%), високі ціни (50,1%) та безробіття (45,1%) (див. рисунок 2.4).

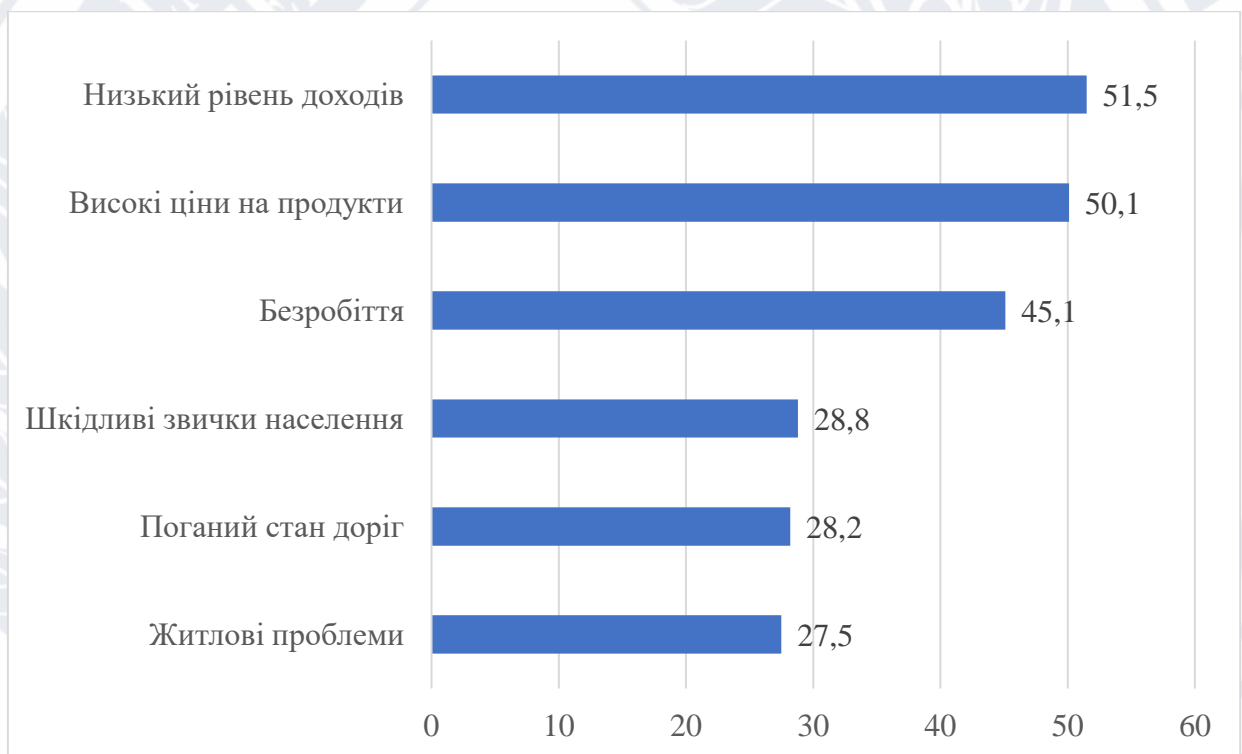

Рисунок 2.4 – Проблеми населеного пункту (громади), в якому проживає українська молодь, у % [18]

Окрім означених вище, серед проблем молодого населення України важливе місце посідає безробіття. Важливість її вирішення для держави обумовлена тим, що низька зайнятість молоді призводить до втрати та погіршення якості трудового потенціалу держави, унеможлиблює забезпечення динамічного економічного зростання, посилює соціальну напруженість у суспільстві. На думку багатьох дослідників-економістів, саме

зростання безробіття серед молоді є першою ознакою майбутньої кризи в економіці країни. У таблиці 2.4 представлено рівень безробіття молоді України за період 2021-2023 років.

Таблиця 2.4 – Чисельність безробітних молодого віку, станом на 01.08.2021- 2023 рр. за віковими групами [41]

Категорія безробітних				
Вікова група, років	чоловіки		жінки	
	<i>тис. осіб</i>	<i>% від загальної кількості безробітних чоловіків</i>	<i>тис. осіб</i>	<i>% від загальної кількості безробітних жінок</i>
2021 рік				
15 - 24	6,1	4,9	11,2	5,7
25 - 29	10,4	8,4	17,4	8,8
30 - 34	14,7	11,8	26,2	13,3
2022 рік				
15 - 24	5,2	4,7	10,2	5,5
25 - 29	8,2	7,4	15,3	8,4
30 - 34	12,7	11,4	22,8	12,3
2023 рік				
15 - 24	1,3	4,2	4,4	5,4
25 - 29	1,6	5,1	5,8	7,2
30 - 34	2,8	8,9	9,3	11,6

Дослідницька агенція «Info Sapiens» на основі власних досліджень визначила, що в серпні 2023 р. рівень безробіття в Україні становив 15,1 %. Це – найнижчий показник від початку повномасштабної війни, що свідчить про поступове відновлення ринку праці [28]. За даними Державної служби зайнятості, станом на 1 серпня 2023 р. офіційний статус безробітного мали 112,3 тис. осіб. Вік 23,9 тис. (22 %) із них не перевищував 35 років, тобто частка безробітних серед молоді була суттєвою (див. таблицю 2.4). Серед безробітних 1,8 тис. осіб (2 %) є випускниками навчальних закладів (вони раніше ніде не працювали). Більше ніж половина молодих людей, які мають роботу, працюють не за фахом, що, зокрема, підтверджує необхідність синхронізації потреб ринку праці та ринку освітніх послуг.

Отже, проблема із працевлаштуванням випускників закладів вищої освіти є гострою. Після закінчення навчання більшість молодих людей отримують від роботодавців відмову в прийомі на роботу, з причини відсутності практичного досвіду у випускників.

Проблема працевлаштування випускників закладів вищої освіти породжена багатьма причинами:

відсутність державного прогнозування потреб економіки у спеціалістах з вищою освітою, що спричиняє появу диспропорцій попиту та пропозиції дипломованих спеціалістів;

недостатнє усвідомлення роботодавцями недержавного сектору ключового значення рівня кадрового забезпечення виробництва;

втрата зв'язків навчальних закладів з виробничими підприємствами;

недостатня кваліфікація випускників багатьох закладів вищої освіти, особливо приватної форми власності;

недостатня увага до питань працевлаштування у навчальному процесі.

Одним із шляхів зниження рівня безробіття молоді є розвиток молодіжного підприємництва та самозайнятості. Проте численні соціологічні дослідження свідчать про невисоку активність молодих людей щодо відкриття власної справи. Серед зайнятої (працюючої) молоді лише 3% становлять підприємці-роботодавці, а ще 7% є самозайнятими [31].

Розвиток молодіжного підприємництва в Україні стримується комплексом чинників (рис. 2.5).

Рисунок 2.5 – Чинники, що стримують розвиток підприємницької діяльності серед молоді, %

Як бачимо, основними чинниками, що стримують розвиток молодіжного підприємництва, експерти називають відсутність початкового капіталу (88,3%) та відсутність ефективної підтримки з боку держави (63,8%). Суб'єктивні перешкоди, такі як «ризик зазнати невдачі», «відсутність необхідних знань» та «відсутність досвіду» посідають другорядні позиції.

Отже, одним із першочергових завдань держави як суб'єкта молодіжної політики є удосконалення механізмів регулювання зайнятості молоді на ринку праці.

Не менш важливими проблемами для молодих людей є проблеми формування здорового способу життя. Здоров'я надає молодій людині можливість здійснювати необмежену життєдіяльність, гармонійно розвиватись, брати активну участь в економічному та політичному житті країни. Здоровий спосіб життя – це якісна передумова успішного навчання, продуктивної діяльності, здатності до створення сім'ї та народження здорових дітей, творчої та суспільно-політичної активності.

За результатами соціологічного дослідження «Становище молоді України-2021», лише 32,1% молоді вважають свій спосіб життя здоровим (рис. 2.6).

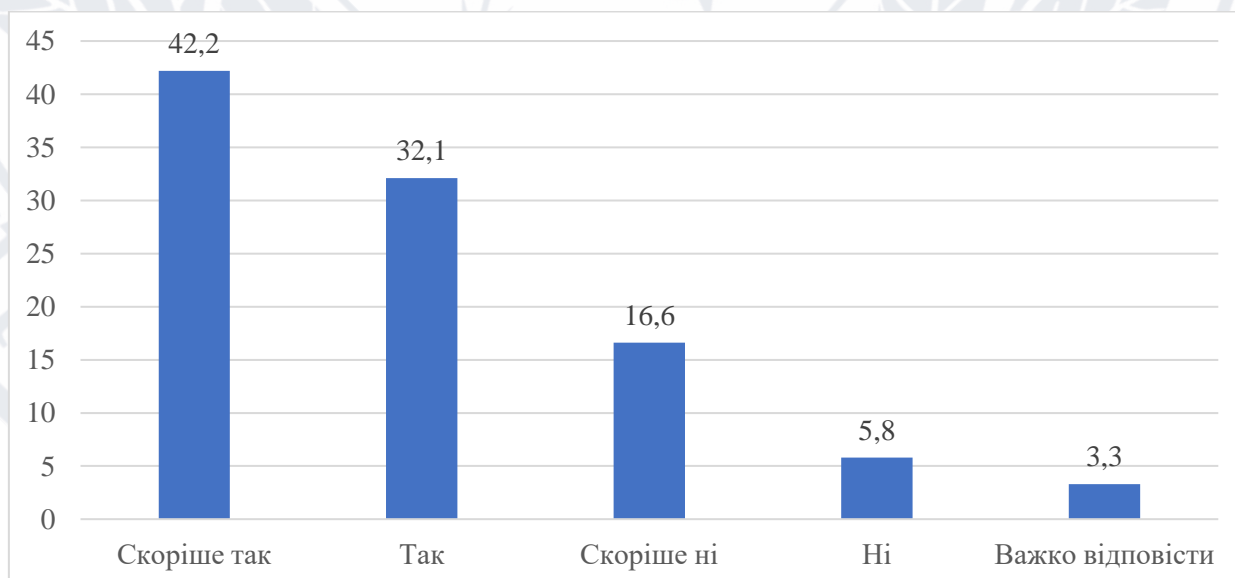

Рисунок 2.6 – Розподіл відповідей на питання «Чи вважаєте Ви свій спосіб життя здоровим?», %

Ці результати свідчать, що здоровий спосіб життя ще не став еталоном поведінки для української молоді. В українському молодіжному середовищі значно поширені такі шкідливі звички як тютюнопаління, зловживання алкоголем, гострою є проблема поширення наркозалежності.

На стан здоров'я молоді негативний вплив здійснює бідність. В українських умовах бідність, крім матеріальних нестатків, проявляється також відсутністю можливостей для здорового відпочинку, занять фізичною культурою, що є елементами формування здорового способу життя.

Для багатьох молодих людей характерним є нераціональне харчування. Соціологічні дослідження свідчать, що зайву вагу або й ожиріння мають більше третини молодих людей у віці 30–34 роки. Слід зазначити, що ожиріння є одним із основних факторів ризику розвитку серцево-судинних захворювань.

Отже, наявність цієї проблеми у молодіжному середовищі потребує запровадження ефективних державних програм сприяння поліпшенню рівня здоров'я молоді, посилення контролю самої молоді над власним здоров'ям.

Науковці визначають п'ять основних напрямів формування здорового способу життя, які є взаємопов'язаними між собою:

- формування сприятливої для здоров'я державної політики;
- створення сприятливого соціоекологічного середовища;
- підвищення активності громад;
- розвиток персональних навичок;
- переорієнтація служб охорони здоров'я [18] .

Таким чином, огляд проблем у молодіжному середовищі свідчить про необхідність розроблення ефективних механізмів молодіжної політики для їх вирішення. Молодіжна політика повинна здійснюватись як відповідь на запити молоді – об'єкта молодіжної політики.

2.3 Характеристика стану фінансування системи соціального захисту та молодіжної політики в Україні

Дослідження та вивчення сучасного стану фінансування заходів соціального захисту молоді в Україні є вкрай важливим з декількох причин.

Перша причина полягає в тому, що інвестування в молодь та її потенціал стає важливим фактором, що забезпечує стабільний розвиток держави. Молодь є основою для розвитку громадського сектору, економіки та інших сфер діяльності. Тому важливо забезпечувати належне фінансування соціального захисту молоді, що дозволить реалізувати їхні потреби та потенціал.

Друга причина полягає в тому, що необхідно забезпечувати прозорість та ефективність використання бюджетних коштів. Вивчення та аналіз сучасного стану фінансування заходів молодіжної політики дозволяє оцінити ефективність використання бюджетних коштів, ідентифікувати недоліки та проблеми, що є перешкодою для ефективного використання фінансових ресурсів. У результаті цього можна внести пропозиції щодо покращення соціального захисту молоді та механізмів його фінансування.

Крім того, вивчення сучасного стану фінансування заходів соціального захисту молоді дозволяє забезпечити належне планування бюджету та розробку державної молодіжної політики. Аналіз даних щодо фінансування дозволяє зробити обґрунтовані рішення та визначити необхідні ресурси для реалізації заходів молодіжної політики на різних рівнях – від місцевого до державного.

Нарешті, дослідження та вивчення сучасного стану фінансування заходів молодіжної політики в Україні є важливим з погляду взаємодії громадськості та влади. Прозорість та ефективність використання бюджетних коштів дозволяє забезпечити довіру громадськості до владних структур та

сприяє залученню громадян до участі у реалізації заходів соціального захисту молоді.

На даний час фінансування заходів соціального захисту та державної молодіжної політики здійснюється в рамках виконання Державної цільової соціальної програми «Молодь України», реалізація якої запланована протягом 2021–2025 років.

Орієнтовний обсяг фінансування Програми складає 2212,9 млн грн, в тому числі: 1450,5 млн грн – за рахунок коштів державного бюджету, 745,2 млн грн – місцевих бюджетів, 17,2 млн грн – за рахунок інших джерел (див. рисунок 2.7).

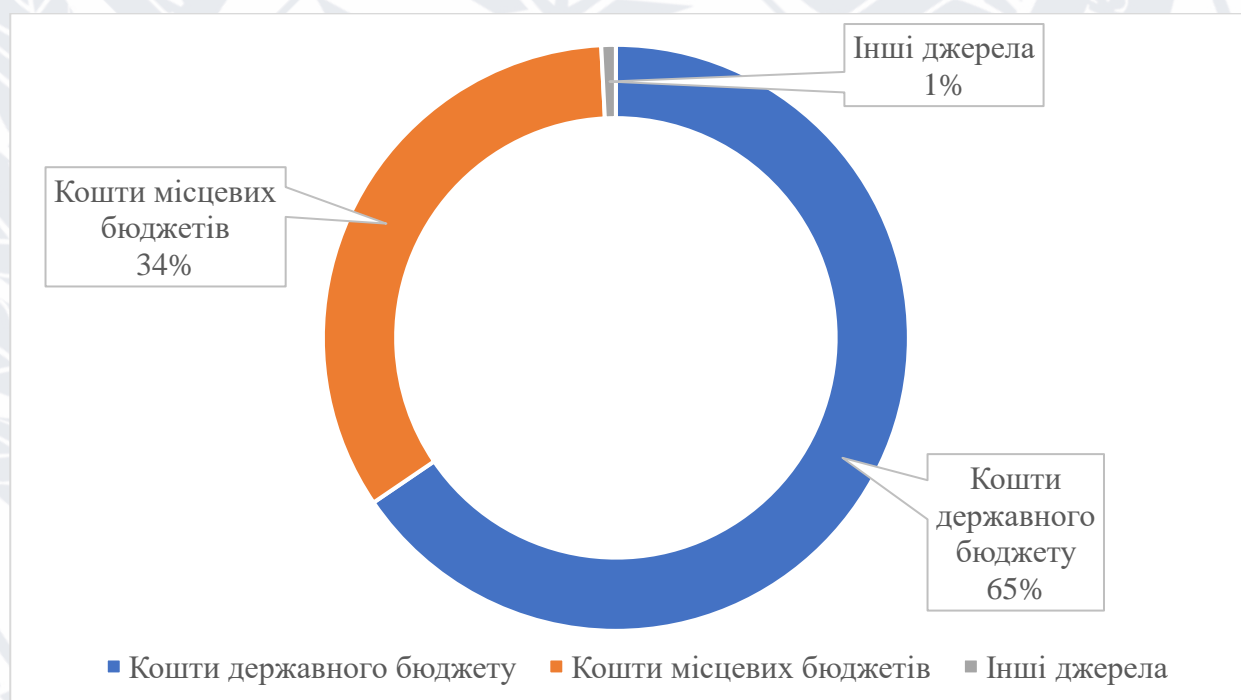

Рисунок 2.7 - Структура фінансування Державної цільової програми «Молодь України» на 2021-2025 роки.

Як бачимо на рисунку, дві третини коштів для фінансування програми будуть надходити з державного бюджету. Дані, про те як заплановані обсяги джерел фінансування Державної цільової програми «Молодь України» змінюються за роками наведені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5 – Обсяг джерел фінансування Державної цільової програми «Молодь України» на 2021-2025 роки.

Джерела фінансування	Сума, млн. грн.	У тому числі за роками				
		2021	2022	2023	2024	2025
Всього фінансування, у тому числі:	2212,9	415,9	428,3	442,7	456	470
державний бюджет	1450,5	290,8	285,5	288,4	291,4	294,4
місцеві бюджети	745,2	121,6	139,3	150,9	161,2	172,2
інші джерела	17,2	3,5	3,5	3,4	3,4	3,4
Частка державного бюджету в загальній сумі, %	65,5	69,9	66,7	65,1	63,9	62,6

Дані таблиці свідчать, що прогнозні обсяги фінансування програми «Молодь України» за роками збільшуються, проте співвідношення між бюджетним фінансуванням та фінансуванням з інших джерел залишається практично незмінним. Частка видатків державного бюджету у загальному обсязі фінансування Програми коливається від 62,6% до 69,9%.

Аналіз обсягів фінансування трьох програм «Молодь України» (2009-2015 рр.; 2016–2020 рр.; 2021–2025 рр.) свідчить про його позитивну динаміку (рисунок 2.8).

Отже, обсяги фінансування Програм збільшились у 8,4 разу. Частка бюджетного фінансування у Програмі 2009–2015 рр. становила 57,1%, а в Програмі 2021–2025 рр. зросла до 65,5%.

Проблема покращення житлових умов молоді в Україні вирішується шляхом виконання Державної програми забезпечення молоді житлом на 2013-2023 рр., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 24.10.2012

р. № 967 (в ред. постанови КМУ від 23.12.2020 р. № 1360). Адміністрування Програми здійснює Державна спеціалізована фінансова установа «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» (скорочено - Держмолодьжитло) [24].

При затвердженні Програми передбачалось, що її фінансування здійснюватиметься за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів та інших не заборонених законодавством джерел, у тому числі власних коштів громадян. Водночас, за період 2015-2020 рр. видатки на житлове кредитування молоді із загального фонду державного бюджету України не передбачались.

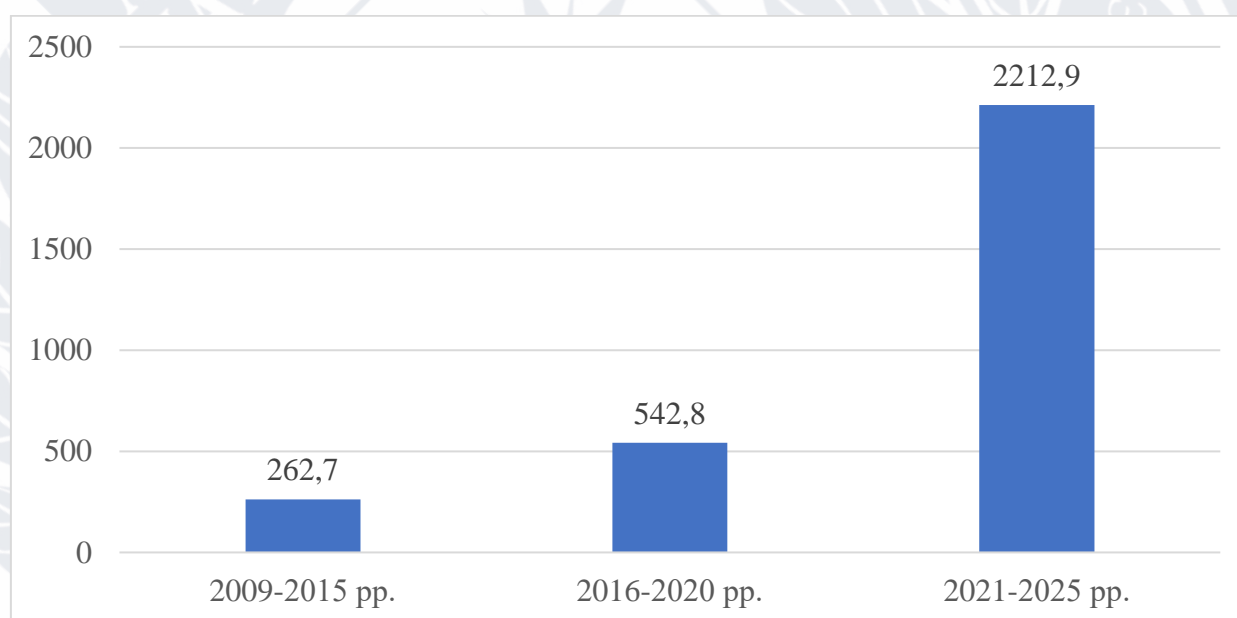

Рисунок 2.8 – Динаміка обсягів фінансування державних цільових програм «Молодь України», млн. грн.

Фінансування програми здійснювалося за рахунок коштів місцевих бюджетів і спеціального фонду держбюджету (статутного капіталу Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву).

Фактичні та прогнозні обсяги фінансування Програми наведені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Джерела фінансування Державної програми забезпечення молоді житлом (2013-2023 роки) [24]

Джерела фінансування	Сума, млн. грн.	У тому числі за роками						
		2013	2015	2017	2019	2020	2022	2023
Всього фінансування, у тому числі:	3365,4	183,1	158,2	191,5	210	208,8	639,2	636
державний бюджет	761,5	149,6	93,5	75,8	54,1	51,4	39,2	36
місцеві бюджети	2603,9	33,5	64,7	115,7	155,9	157,4	600	600
Частка державного бюджету в загальній сумі, %	22,6	81,7	59,1	39,6	25,8	24,6	6,1	5,7

На сьогодні Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву реалізує програму кредитування молоді за рахунок власних коштів (відсоткова ставка 7% річних).

Право на отримання кредиту мають молоді сім'ї та одинокі молоді громадяни за умови [24] :

вік кожного з членів сім'ї (чоловік та дружина), одинокого молодого громадянина становить до 35 років включно, або один із подружжя (чоловік або дружина) є вченим віком до 40 років включно, який має науковий ступінь доктора наук за умови, що вік іншого з подружжя не повинен перевищувати 35 років включно;

перебувають на обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов або у яких відсутнє у власності житло, або мають у власності житлову площу не більше 13,65 квадратних. метрів;

залишок середньомісячного доходу кандидата та повнолітніх членів сім'ї не може бути меншим, ніж прожитковий мінімум з розрахунку на кожного члена сім'ї.

Фінансування молодіжних громадських організацій. Міністерство молоді та спорту України сприяє розвитку молодіжних і дитячих громадських організацій, співпрацює з ними у напрямі розв'язання найгостріших проблем молоді. Щорічно у державному бюджеті України передбачено кошти для підтримки молодіжних і дитячих громадських організацій, проводиться конкурс проєктів програм, розроблених громадськими організаціями, стосовно дітей, молоді, жінок і сім'ї. Загальна сума асигнувань на рік у межах державної підтримки щороку збільшувалася (таблиця 2.7).

Таблиця 2.7 – Надання державної підтримки молодіжним організаціям у 2018-2021 роках.

Рік	Кількість організацій, яким надана підтримка	Затверджені асигнування на рік, млн. грн.
2018	54	11000
2019	51	12000
2020	63	13500
2021	56	19500

У 2023 році конкурсні пропозиції подавались у Міністерство молоді та спорту України в основному задля розв'язання наступних пріоритетних завдань молодіжного розвитку:

підвищення рівня компетентностей молоді з метою формування у молоді культури соціального підприємництва, стимулювання до відкриття власної справи;

підвищення рівня компетентностей молоді з метою сприяння гармонійному психічному розвитку молоді, формування у молоді культури безпеки життєдіяльності;

підвищення рівня компетентностей молоді з метою реінтеграції молоді з тимчасово окупованих рф територій України;

підвищення рівня культури волонтерства серед молоді.

Проекти спрямовуються на такі види діяльності:

проведення акцій, засідань за круглим столом, семінарів, семінарів-тренінгів, тренінгів, зборів, конференцій, форумів, наметових таборів, зльотів, походів, зборів-походів;

видання інформаційних і методичних матеріалів;

виготворення та розміщення в засобах масової інформації соціальних роликів, соціальної реклами.

Згідно з умовами конкурсу конкурсні пропозиції можуть подавати молодіжні та дитячі громадські організації та їх відокремлені підрозділи, що зазначені у Реєстрі неприбуткових установ та організацій та зареєстровані як юридичні особи в установленому порядку не пізніше ніж за шість місяців до оголошення проведення конкурсу, а також відповідають нормам Закону України «Про основні засади молодіжної політики». Громадська організація може подавати на конкурс кілька конкурсних пропозицій.

В основному, фінансування молодіжних громадських організацій здійснюється шляхом отримання різних грантів від вітчизняних та зарубіжних інвесторів.

Молодіжні громадські організації, як правило, здійснюють пошук грантів на таких ресурсах як центр «ГУРТ», портал «Велика ідея», портал «Громадський Простір». Також гранти можна знайти на сайтах різних міністерств, профільних організацій, вітчизняних і міжнародних фондів, посольств різних держав.

Серед фондів та організацій, які регулярно надають гранти молодіжним громадським організаціям, слід відзначити такі:

Міжнародний портал для некомерційних організацій;

Міжнародний фонд «Відродження»;

European Foundation Centre (EFC);

Агентство США з міжнародного розвитку (USAID);

організація Erasmus for Young Entrepreneurs;

інші фонди та організації.

Таким чином, проаналізувавши основні характеристики молодіжного сегменту населення України та стан фінансування програм соціального захисту молоді, визначено ключові проблеми та напрями подальшого удосконалення державної підтримки найактивнішої частини українського суспільства, які знайдуть своє відображення в наступному розділі кваліфікаційної (магістерської) роботи.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ УКРАЇНИ

3.1 Дослідження зарубіжного досвіду реалізації соціального захисту молоді

Дослідження проведені у попередньому розділі кваліфікаційної (магістерської) роботи свідчать про те, що в Україні на державному та регіональному рівні є ініціативи щодо розвитку молодіжної політики. Зокрема, реалізуються різноманітні програми, активізується діяльність молодіжних організацій, на нормативно-законодавчому рівні затверджуються концепції розвитку молодого населення. Однак, для побудови ефективної системи соціального захисту молоді в Україні важливо також використовувати цінний зовнішній досвід, який вже апробований в розвинених державах глобального співтовариства. Хоча кожна країна світу має свої власні підходи до реалізації молодіжної політики, проте у комплексі міжнародний досвід може допомогти краще зрозуміти, які методи та ініціативи можуть бути ефективними для досягнення цілей соціального захисту молоді в Україні. Отже, дослідження практик організації молодіжної політики в успішних країнах світу та оцінка можливостей використання цього досвіду на державному рівні в Україні, можна розглядати як узагальнену пропозицію щодо удосконалення системи соціального захисту молоді.

Економічно розвинені країни накопичили значний досвід у формуванні та реалізації молодіжної політики, у багатьох із них розроблені власні специфічні моделі. Проте всі вони єдині в розумінні важливості та необхідності роботи з молоддю на всіх рівнях державного управління.

На міжнародному рівні координацію у вирішенні найбільш загальних молодіжних проблем здійснює в основному Організація Об'єднаних Націй

(ООН), органи якої приймають різноманітні резолюції та програми стосовно молоді у всьому світі.

Сприяння розвитку співробітництва в молодіжній сфері здійснюється і Радою Європи, зокрема тут створено постійний Комітет міждержавного співробітництва у молодіжній сфері, який організовує Європейські конференції міністрів у справах молоді; для координації молодіжних програм створено спеціальний Молодіжний директорат.

Загальною метою соціального захисту молоді та молодіжної політики в більшості економічно розвинених європейських країн є сприяння безконфліктній інтеграції молодого населення в суспільство [18].

Охарактеризуємо основні форми та методи реалізації систем соціального захисту молоді в різних країнах.

1. Сполучені Штати Америки.

Модель державної системи соціального захисту молоді США передбачає державне регулювання процесу вирішення молодіжних проблем на мінімальному рівні. Ця модель визначає, що держава бере на себе обов'язки, причому обмежені, вживати заходів стосовно соціально незахищених і «неблагополучних» категорій молоді, але й у цьому випадку регулює лише окремі аспекти соціального становища таких молодих людей.

Соціальною підтримкою молоді тут займаються благодійні приватні організації, в країні активно впроваджуються механізми залучення комерційного сектору до участі в реалізації програм та проєктів молодіжної політики. Особливістю моделі соціального захисту молоді в США є створення та розвиток органів самоврядування в школах, коледжах, університетах. У цих реально діючих органах самоуправління молодь отримує необхідні соціальні, комунікативні та управлінські навички, тут забезпечуються можливості впливу молоді на прийняття рішень, що стосуються її життя.

2. Німеччина.

Модель соціального захисту молоді Німеччини передбачає за наявності потужної законодавчої бази помірне втручання держави в життя і справи молоді та надання державної допомоги тим молодим людям, кому вона вкрай необхідна, а також залучення широкого загалу молоді до вирішення власних проблем.

Соціальний захист молоді в Німеччині чітко структурований за рівнями загальнонаціональним, регіональним і місцевим. На загальнонаціональному рівні вона знаходиться під відповідальністю Федерального міністерства у справах сім'ї, пенсіонерів, жінок і молоді. Воно відповідає за підготовку та прийняття законів, які стосуються інтересів молоді, представляє їх інтереси в усіх соціально-політичних сферах, головним чином у сфері освіти, охорони здоров'я та трудових відносин. Міністерство бере участь у розвитку та здійсненні європейських молодіжних програм і доручає експертам вивчати ситуацію в молодіжній сфері в Німеччині, підтримує дослідницькі проекти [3].

На земельному (регіональному) рівні міністерства у справах молоді відповідних земель розробляють плани та програми молодіжної політики, орієнтуючись на федеральний план і на врахування потреб земель.

На комунальному (муніципальному) рівні здійснюється безпосередня реалізація всіх планів. Особливістю молодіжної політики Німеччини є використання принципу субсидіарності, коли основна відповідальність за її виконання, в тому числі фінансова, покладена на комунальний (муніципальний) рівень.

Молодіжна стратегія федерального уряду базується на концепції Незалежної молодіжної політики, яка ставить інтереси та потреби молоді в центр усіх міжсекторальних заходів, пов'язаних з молодіжною політикою.

Вона називає три основні проблеми, з якими стикаються молоді люди: набуття життєвих навичок; пошук власного місця у світі; отримання можливості взяти на себе відповідальність.

У молодіжній стратегії Німеччини визначено наступні ключові напрями дій, що впливають на молодь (див. рисунок 3.1) [8].

Рисунок 3.1 – Ключові напрями молодіжній стратегії Німеччини

3. Швеція.

Шведська модель соціального захисту молоді передбачає значне втручання держави у відносини суспільства та молодого населення. Вплив держави на вирішення молодіжних проблем найперше здійснюється через фінансування та створення мережі державних чи фінансованих державою спеціалізованих закладів, а також через фінансову підтримку молодіжних організацій. Основний механізм роботи з молоддю у Швеції ґрунтується на соціальній роботі в комунах.

Пріоритетами у шведській системі соціального захисту молоді є [10]:

підвищення рівня психічного здоров'я молоді;

надання доступу до змістовного дозвілля для всіх молодих людей;

залучення всієї молоді до суспільних проблем;

соціальне включення молоді та вихід на ринок праці.

Національна молодіжна політика у Швеції фінансується в рамках бюджету центрального уряду країни. Місцева молодіжна політика фінансується відповідними муніципалітетами (Швеція має 290 муніципалітетів з місцевими органами влади).

Муніципалітети мають значний ступінь автономії та фінансують значною мірою власну діяльність, завдяки незалежним повноваженням щодо оподаткування. Муніципалітети несуть відповідальність за такі питання молодіжної політики як навчання в школах, працевлаштування та навчання, охорона здоров'я, соціальний догляд та послуги, культура та дозвілля.

Питаннями реалізації молодіжної політики в країні займається Шведське агентство у справах молоді та громадянського суспільства (MUCF).

MUCF – це державна установа, завданнями якої є:

- сприяння координації зусиль уряду в молодіжній сфері;
- поширення знань та інформації про молодіжну політику;
- співпраця з органами влади, муніципалітетами, регіонами та організаціями громадянського суспільства;
- розподілення державних грантів.

В цілому, робота з молоддю в Швеції розглядається як складова частина системи соціального захисту, де керівництво та фінансування проводяться на місцевому рівні, охоплюючи інформаційно-просвітницьку і молодіжну діяльність у молодіжних центрах та клубах.

Сам термін «молодіжна робота» рідко використовується в Швеції. Замість цього, у державних програмах акцент робиться на концепції змістовного дозвілля (meningsfull fritid). Навчання роботі з молоддю, головним чином, здійснюється шведськими народними середніми школами (folkhögskolor). Існує загальний навчальний план, якого дотримуються всі школи. Народні вищі школи пропонують дворічну навчальну програму (fritidsledarutbildning), після завершення якої слухач отримує диплом з молодіжної роботи.

4. Франція.

У Франції головним органом, який має загальну компетенцію щодо визначення національної стратегії, регулювання та контролю молодіжної політики, є Міністерство освіти та науки та в його складі Департамент (директорат) у справах молоді, неформальної освіти та добровільних організацій (DJEPVA). Міністерство має регіональні й департаментські управління, відповідальні за реалізацію молодіжної політики на місцях.

Молодіжну політику у Франції спрямовано на [7]:

надання молоді можливості досягнення успіхів у навчанні та працевлаштуванні;

забезпечення доступу до неформальної освіти та навчання протягом усього життя якомога більшої кількості молодих людей;

виховання незалежності та почуття відповідальності у молодих людей через відданість справі та волонтерську діяльність, а також через міжнародну мобільність;

підтримку розвитку та динамізму добровільних організацій;

сприяння мобільності молоді;

сприяння здатності молоді діяти в суспільстві.

Особливістю взаємодії з молоддю у Франції є сприяння розвитку студентського самоврядування. Студенти вищих навчальних закладів у Франції мають можливість активно брати участь у різноманітних інституційних структурах на різних рівнях. На рівні університету студенти обираються до різних Центральних Рад (Адміністративна Рада, Наукова Рада, Рада з питань навчання та університетського життя), студентських рад факультетів, а також до Ради об'єднаних факультетів за конкретними напрямками підготовки та Ради гуртожитків. Студенти, обрані до цих органів, визначають своїх представників у Національній Раді з вищої освіти. Одночасно проводяться вибори на рівні кожного навчального округу для Адміністративної Ради регіонального центру університетських та навчальних

справ. Система студентського самоврядування в Франції також охоплює міжнародний рівень, і студенти активно беруть участь у Національному Європейському Союзі студентів.

5. Великобританія.

Соціальний захист молоді у Великобританії – це сфера, яку очолює урядовий Департамент з питань цифрових технологій, культури, медіа та спорту.

Однак кожен окремий урядовий департамент зберігає відповідальність за політику, програми, дії та фінансування у своїх окремих сферах. Наприклад, відповідальність за працевлаштування молоді лежить на департаменті з питань праці та пенсійного забезпечення.

Соціальний захист молоді у Великобританії класифікують як модель громад. У цій країні створені і діють молодіжні служби, які планують свою діяльність, виходячи із потреб молоді кожної конкретної громади.

Ці потреби визначаються шляхом проведення індивідуальних бесід з молоддю, місцевих локальних досліджень. За підсумками цих бесід та досліджень формується матриця потреб молоді місцевої громади, на основі якої розробляються програми для молоді.

У своїй роботі молодіжні служби Великої Британії керуються такими базовими принципами роботи з молоддю як турбота про емоційний стан молодих людей; забезпечення участі молоді у прийнятті рішень; повага до цінностей та субкультури молодих людей.

У службах працюють фахівці, які мають кваліфікацію молодіжного працівника в громаді з отриманням освіти в університеті. Кожна молодіжна служба має банк даних про організації та установи, які працюють з молоддю в громаді, та послуги, що надаються в цих організаціях [11].

Національним органом з молодіжної роботи у Великобританії є Національне молодіжне агентство (NYA). Агентство не отримує державного фінансування і працює як благодійна організація. Воно визнане провідним

джерелом інформації та досвіду в Англії з питань молодіжної політики та молодіжної роботи. Тут навчають молодіжних працівників, розробляють професійні стандарти, проводять важливі дослідження молодіжної роботи та працюють з політиками, освітянами та роботодавцями у сферах, пов'язаних з молодіжною роботою.

Місцева влада несе відповідальність за забезпечення молодіжної роботи у своїх районах. Вона, зокрема, зобов'язана забезпечити доступ молоді до достатньої кількості освітніх приміщень, а також просторів для організації дозвілля.

У Великобританії також діє розвинена система студентського самоврядування. Студентські ради тут відображають думки студентів стосовно університету, вони відповідають за надання різноманітних послуг студентам, управляють певними комерційними підприємствами, що розташовані на території університету (магазини, нічні клуби, студентські газети), консультують стосовно успішного навчання в університеті, а також керують спортивними клубами та іншими ініціативами. Голова студентської ради обирається самими членами ради і отримує винагороду за свою роботу. Студентські ради вищих навчальних закладів отримують фінансову підтримку від університетів, державних установ, спонсорів, а також отримують доходи від комерційної діяльності.

6. Естонія.

Соціальний захист молоді в Естонії регулюється Законом про молодіжну роботу, який вступив у дію у 1999 р. Концепція молодіжної роботи була прийнята в 2001 році [6].

Установою, відповідальною за молодіжну політику, є Міністерство освіти та науки, зокрема Департамент політики у справах молоді та талантів.

Основні цілі департаменту пов'язані з розробкою законодавства, плануванням ресурсів, забезпеченням згуртованості молоді, проведенням публічного діалогу з партнерами щодо реалізації молодіжної політики. З 1

серпня 2020 р. національним агентством, відповідальним за реалізацію освітньої та молодіжної політики, є Рада з питань освіти та молоді.

Ключову роль в організації молодіжної роботи відіграють органи місцевого самоврядування, відповідно до Закону про організацію місцевого самоврядування. Значна частина фінансування молодіжної роботи надходить також з бюджету і власних доходів місцевих муніципалітетів.

Джерела фінансування соціального захисту молоді в Естонії наступні:

державний бюджет;

муніципальні бюджети;

приватні ініціативи;

європейські фонди (наприклад, Європейський соціальний фонд);

інші іноземні фонди (наприклад, гранти Норвегії).

Загальнодержавні молодіжні організації в Естонії уряд фінансує двома способами:

через тендери (проекти, де до 15% коштів можна закладати на адміністративні видатки);

через стратегічне партнерство (запроваджене з 2019 р.).

Загалом, в Естонії діє 60 молодіжних організацій (у тому числі 15 – загальнодержавні), які охоплюють 5% естонської молоді [40].

Молодіжна робота в країні почала впроваджуватись в середині 1990-х років. Зараз в Естонії працевлаштовані близько семи тисяч молодіжних працівників. Це і педагоги-організатори в школах, і керівники гуртків у позашкільній освіті, і активісти в молодіжних організаціях, і співробітники молодіжних центрів. Молодіжний працівник в Естонії – це професія з власними стандартами, прописаними в національній рамці кваліфікацій.

Підсумовуючи, слід зазначити, що Україна вже починає використовувати зарубіжний досвід реалізації соціального захисту молоді, формуючи його основні елементи на рівні об'єднаних територіальних громад. Важливим на сьогодні є посилення ролі самоврядування в школах, коледжах

та університетах. Цей напрям є актуальним для України, враховуючи значну роль самоврядування у виявленні потенційних лідерів, виробленні у них навичок управлінської роботи з колективом, формуванні майбутньої еліти нації [18].

Міністерство молоді та спорту України бере активну участь у різноманітних програмах і проєктах міжнародної співпраці у сфері молодіжної політики. Перш за все, ці проєкти та програми дають можливість молодим людям розвивати свої здібності та здоров'я. Спорт та активний спосіб життя допомагають зміцнити фізичне здоров'я та змінити підхід до здорового способу життя. По-друге, ці проєкти та програми сприяють розвитку молодіжного руху в Україні. Міжнародні організації, з якими співпрацює Міністерство молоді та спорту, забезпечують молодь можливостями для розвитку лідерських та комунікативних навичок, що сприяє їхньому самовизначенню та активній участі в суспільному житті країни. Такі програми як обміни молодіжними делегаціями та міжнародні тренінги допомагають молодим людям розширити свої знання та досвід, сприяють побудові контактів і розумінню різноманітності культур.

Останнім часом Міністерство молоді та спорту України заручилося активною підтримкою агенцій ООН в Україні (Фонду народонаселення ООН (ФНООН), Програми розвитку ООН (ПРООН), Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в питаннях реформування системи соціального захисту молоді, удосконалення законодавства у молодіжній сфері та впровадження окремих проєктів та ініціатив у сфері молодіжної політики.

3.2 Пропозиції щодо удосконалення системи соціального захисту молоді України

Система соціального захисту молоді України в умовах невизначеності та сучасних викликів, що пов'язані з війною, потребує удосконалення та

адаптації під реалії сьогодення. Наразі ініціативи держави щодо підтримки молоді є вкрай важливими задля збереження трудового потенціалу українського суспільства, і особливо його найактивнішої частини. Саме тому, на державному та регіональному рівні слід звернути увагу на пріоритетні сфери розвитку української молоді, які значним чином обумовлюють активність і рівень участі молодого населення в суспільних процесах, що нині відбуваються в Україні. На основі систематизації теоретичних досліджень та виявлених під час аналізу типових проблем української молоді, в роботі запропоновано п'ять основних векторів удосконалення системи соціального захисту молодіжного сегменту населення: освіта, здоров'я, соціальне визнання, зайнятість та самовизначення, а також економічна самостійність (див. рисунок 3.2).

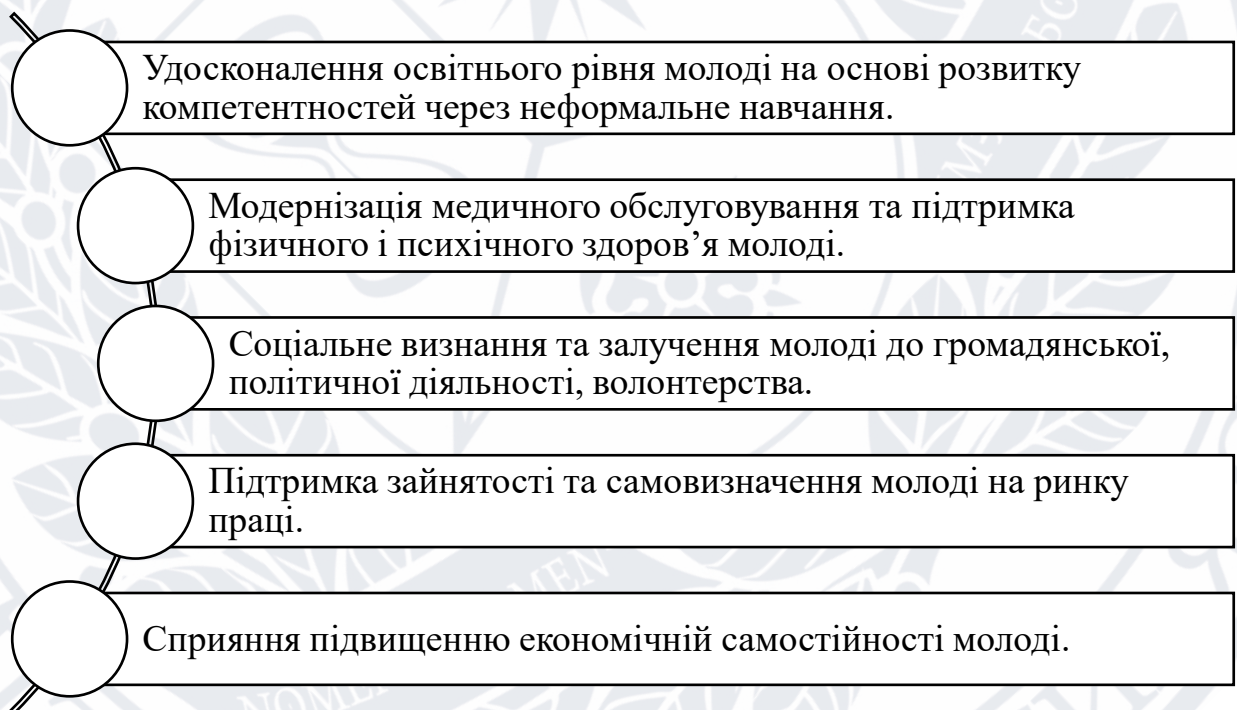

Рисунок 3.2 - Вектори удосконалення системи соціального захисту молоді в Україні

Розглянемо перспективні пропозиції по кожному з виділених векторів розвитку системи соціального захисту молоді України.

1. Удосконалення освітнього рівня молоді на основі розвитку компетентностей через неформальне навчання.

Дослідження свідчать, що сучасна українська молодь має потребу в опануванні нових компетентностей підприємницького та іншого характеру, які недостатньо розвиваються в межах проходження формальної освіти. Тому на державному та регіональному рівнях доцільно здійснювати підтримку неформального навчання, як доповнення до класичного освітнього процесу. Отже, в межах цього вектору розвитку системи соціального захисту молоді слід запропонувати наступне:

залучення молоді до ухвалення рішень щодо розвитку професійної, фахової та вищої освіти, наприклад, щодо формування регіонального та державного замовлення на підготовку фахівців;

впровадження системного моніторингу та оцінки якості програм неформальної освіти молоді на державному, регіональному та місцевому рівнях;

збільшення кількості провайдерів програм з неформальної освіти (особливо в об'єднаних територіальних громадах, малих містах та сільській місцевості), створення єдиної бази надавачів послуг з неформальної освіти та рейтингової системи;

розвиток та підсилення програм неформальної освіти відповідно до потреб сучасного ринку праці;

надання грантової підтримки на розробку програм з визначених (актуальних) тем навчання, у тому числі з неформальної освіти;

впровадження програм підтримки та розвитку неформальної освіти в громадах, малих містах та селах;

підтримка інституційної спроможності та оснащення матеріально-технічної бази надавачів послуг з неформальної освіти з акцентом на об'єднані територіальні громади, малі міста та сільську місцевість;

створення мобільних молодіжних освітніх центрів та підтримка вже існуючих;

організація систематичного опитування щодо потреб молоді та якості, доступності освітніх програм.

2. Модернізація медичного обслуговування та підтримка фізичного і психічного здоров'я молоді.

Підтримка оптимального фізичного і психічного здоров'я молоді, а також надання якісних медичних послуг цій категорії населення є пріоритетними завданнями уряду на шляху до майбутнього збереження трудового потенціалу нашої країни. В рамках цієї діяльності доцільно запропонувати наступне:

на всіх рівнях держуправління посилити увагу до профілактики небезпечної поведінки української молоді (доцільно використовувати різноманітні моделі профілактики (інформаційна, навчальна, спортивна тощо), а найкращі практики потрібно поширювати в усіх регіонах та серед усіх медичних установ);

надання інформації та ведення інформаційно-пропагандистських кампаній щодо здорового способу життя, які зазвичай реалізуються у формі публікації брошур, проведення лекцій та інших заходів;

створення національної програми підтримки психічного здоров'я молоді для забезпечення потреб людей, які постраждали від війни;

створення мережі клінік, дружніх до молоді (метою функціонування таких закладів є забезпечення надання акцентованої комплексної консультаційної, психологічної, медичної та соціальної допомоги підліткам та молоді);

забезпечення сумісності української електронної системи охорони здоров'я з електронними системами охорони здоров'я інших країн Європи та світу;

застосування партисипативних підходів до навчання, спрямованих на розвиток навичок і зміну ставлення молоді до свого здоров'я (необхідно підтримувати програми, що сприяють укріпленню здоров'я. У рамках громадських або шкільних проектів охорони здоров'я доцільно проводити тренінги для вчителів шкіл та інших викладачів щодо партисипативних методів навчання молоді);

розвивати подальшу волонтерську діяльність у сфері охорони здоров'я, де молоді люди були б лідерами та активними учасниками;

інформування молоді про медичні послуги через інтернет-ресурси (надання експертних порад та посилань на веб-сайти фахівців буде дуже важливим з огляду на замовчування питань на кшталт статевого і репродуктивного здоров'я, ІСПШ та ВІЛ);

забезпечення якісного та своєчасного доступу молоді до медичних послуг у сільській місцевості;

покращення доступу до медичного обслуговування, ліків, якості послуг МСЕК, а також доступності укриттів для інклюзивної молоді.

3. Соціальне визнання та залучення молоді до громадянської, політичної діяльності, волонтерства.

Молодь є найбільш креативною і активною частиною суспільства. За результатами досліджень аналітичного центру Cedos, який у 2022 році проводив опитування серед української молоді, чверть респондентів (27%) зазначило однією з найважливіших речей у житті – бути корисним суспільству, а серед молоді за кордоном цю мету зазначили більшість опитаних (57%) [1].

Дослідження також свідчить про найбільшу залученість і цікавість української молоді до волонтерських організацій та ініціатив, шкільного і студентського самоврядування, благодійних й гуманітарних організацій. Отже, для підвищення громадської активності молоді, державна та місцева влада мають зосередитися, на наш погляд, на наступних напрямках діяльності:

створення та фінансування проєктів, сприяння проведенню публічних заходів з участю молоді та дорослого населення, задля соціальної інтеграції молоді;

залучення молоді до роботи органів місцевого самоврядування різних рівнів не лише через молодіжні ради, а й через програми стажувань, зустрічі з місцевими та національними політиками, державними службовцями, участь молодіжних організацій у роботі громадських рад при органах виконавчої влади;

відкриття молодіжних центрів та проведення навчально-освітніх та суспільно важливих заходів за участі молоді;

поширення інформації про волонтерські ініціативи та можливості долучення до них;

інвестування в розвиток менеджменту в сфері волонтерства, а саме в лідерів та спроможність організацій, в тому числі навчання проєктному менеджменту;

надання ресурсів на розвиток інструментів залучення волонтерів в організації, в тому числі інструмент страхування волонтерів;

попередження вигорання серед волонтерів та підтримка програм відновлення.

4. Підтримка зайнятості та самовизначення молоді на ринку праці.

Зайнятість молоді є ключовим елементом для стабільності суспільства та розвитку економіки країни. Активна участь молодих людей у праці сприяє забезпеченню економічного зростання через збільшення виробництва та обсягу внутрішнього споживання. Молодь вносить інновації, творчість та нові ідеї, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності нашої країни в глобальному економічному середовищі. Зменшення безробіття серед молоді сприяє зниженню соціальних та економічних проблем, таких як бідність, злочинність та соціальна напруженість. Отже, інвестування у зайнятість молоді та її самовизначення на ринку праці є важливим завданням системи

соціального захисту в Україні. У контексті зазначеного слід запропонувати наступні дії:

фінансування та розвиток освітньо-просвітницьких проєктів, що сприятимуть офіційному працевлаштуванню молоді;

вплив органів влади на роботодавців, з метою подолання стереотипів щодо молоді при працевлаштуванні;

підтримка соціальних ініціатив зі створення першого робочого місця для молоді (в тому числі соціальні підприємництва);

сприяння рівномірному насиченню молодіжного ринку праці в розрізі сіл, малих міст та великих міст;

посилення профорієнтації через систему центрів зайнятості з метою підвищення рівня обізнаності молоді про можливості ринку праці.

5. Сприяння підвищенню економічної самостійності молоді.

Підвищення економічної самостійності молоді має велике значення для суспільства та економіки України з кількох причин. По-перше, це сприяє зростанню загального рівня економічної стійкості, оскільки фінансово незалежні молоді люди здатні більше вкладати в освіту, розвиток власних підприємств та інші форми особистого і професійного розвитку. По-друге, економічно самостійна молодь стає активним учасником споживчого ринку, що стимулює економічне зростання. Збільшення купівельної спроможності молоді призводить до зростання попиту на товари та послуги, що в свою чергу підтримує розвиток підприємництва та збільшення виробництва. Отже, для підвищення економічної самостійності української молоді доцільно запланувати реалізацію наступних стратегічних завдань:

фінансування та підтримка суб'єктів, що виконують молодіжну роботу, для реалізації програм з розвитку професійних навичок молоді;

посилення взаємодії між приватним сектором, громадським сектором та державою в сфері розвитку соціального підприємництва та набуття молоддю професійних навичок;

посилення підтримки розвитку молодіжного підприємництва на місцевому рівні;

надання грантів для роботодавців щодо реалізації програм менторства, стажування та здобуття досвіду молоддю на першому робочому місці;

розвиток навчальних програм (у форматі Еразмус+ або інші) для молодих підприємців;

підтримка створення роботи для молоді з інвалідністю у великих містах, з урахуванням доступу до реабілітаційних послуг та медичної допомоги;

підтримка організацій, що формують середовище для розвитку молодіжного підприємництва, в тому числі шкільного;

фінансування молодіжних бізнес-інкубаторів;

створення інфраструктури з консультування молодих підприємців із податкових, юридичних, економічних питань та спрощеного кредитування молодіжного бізнесу.

Таким чином, сформовані за п'ятьма визначеними вище векторами розвитку пропозиції, у комплексі сприятимуть посиленню соціальної активності молоді, її самовизначенню та самостійності в прийнятті рішень щодо власного розвитку та взаємодії із суспільними інститутами державного, регіонального, місцевого рівня в Україні.

Тепер визначимо місце розроблених пропозицій в структурній композиції процесу удосконалення системи соціального захисту молоді в Україні (див. рисунок 3.3).

Наведена на рисунку 3.3 концептуальна схема відображає взаємозв'язки структурних елементів системи соціального захисту молоді. Як бачимо, ефективна реалізація визначених пропозицій залежить від наявних в країні джерел фінансування, розвиненості інфраструктури суб'єктів системи соціального захисту, впливу зовнішнього середовища на потреби, запити та настрої самої молоді, а також системної державної підтримки цього процесу.

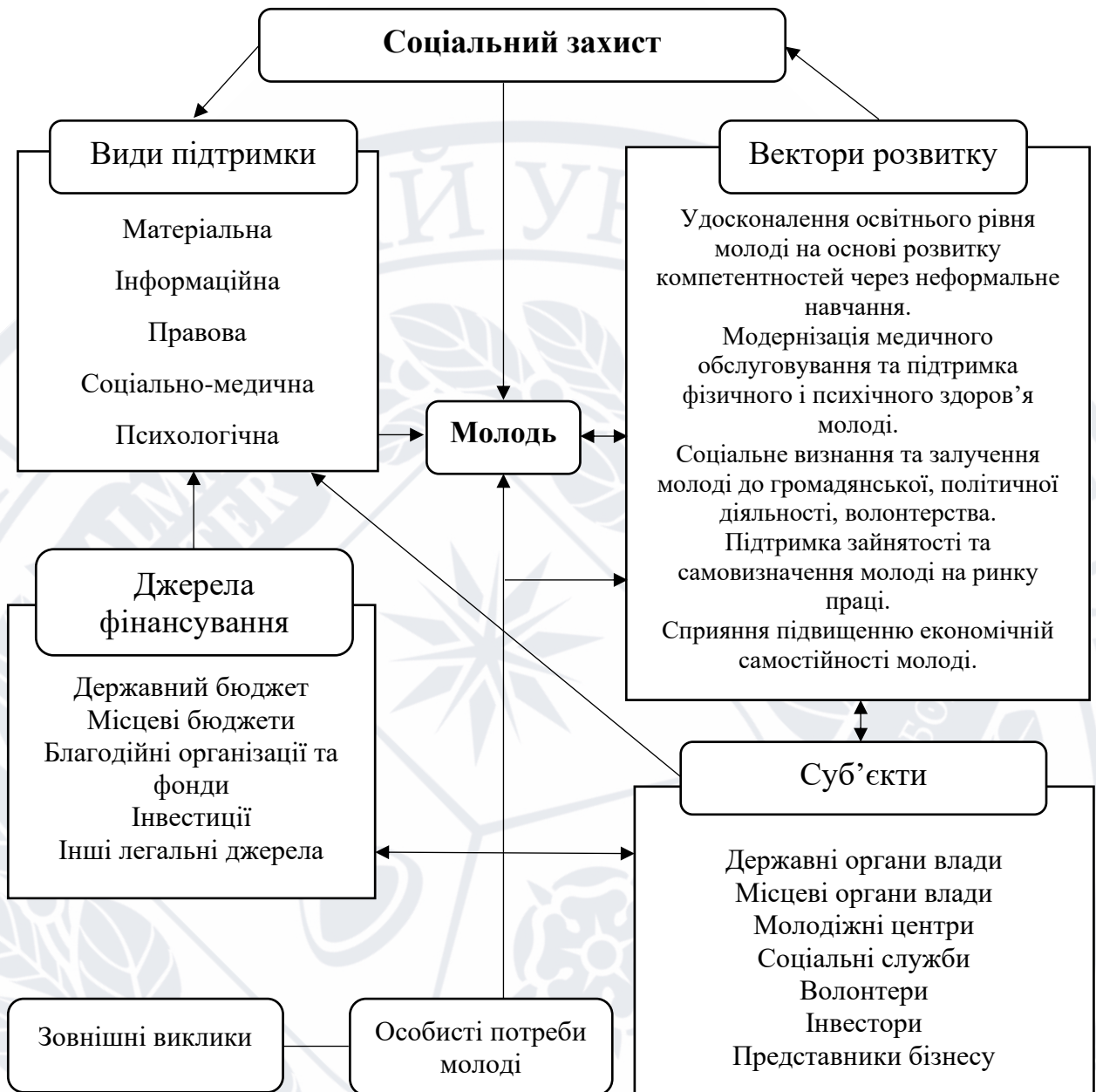

Рисунок 3.3 – Концептуальна схема удосконалення системи соціального захисту молоді в Україні

Зокрема, державна підтримка соціального захисту молоді включає п'ять ключових напрямів, сутність яких наведена нижче.

Матеріальна підтримка соціального захисту молоді з боку держави включає в себе систему фінансових та матеріальних заходів, спрямованих на забезпечення базових потреб молодих громадян. Це може охоплювати стипендії для навчання, допомогу у здобутті житла, соціальні виплати чи пільги для молоді з низьким рівнем доходів. Метою таких заходів є зменшення

економічних труднощів та сприяння стабільному соціальному розвитку молоді, щоб вони мали можливість досягти свого потенціалу та активно взяти участь у суспільстві.

Інформаційна підтримка соціального захисту молоді з боку держави передбачає створення та поширення доступної інформації про соціальні програми, послуги та права молодих громадян. Це включає розробку освітніх кампаній, веб-ресурсів та консультаційних служб, які надають об'єктивні дані про можливості отримання освіти, працевлаштування, медичної допомоги та інших соціальних пільг. Забезпечення доступу до чіткої та зрозумілої інформації допомагає молоді приймати обдумані рішення щодо свого соціального захисту та сприяє їхньому повноцінному участі у суспільстві.

Правова підтримка соціального захисту молоді з боку держави включає в себе систему законів, які гарантують права та соціальні пільги молодим громадянам. Це може включати законодавство щодо освіти, зайнятості, житла, медичного обслуговування та інших аспектів соціального забезпечення. Закони передбачають заходи для підтримки молоді у важливі періоди життя, такі як навчання, пошук роботи та створення сім'ї, забезпечуючи їм необхідні ресурси та можливості для повноцінного соціального та економічного розвитку.

Соціально-медична підтримка соціального захисту молоді з боку держави та соціальних служб передбачає забезпечення доступу молодих громадян до якісної медичної допомоги та соціальних послуг. Це включає реалізацію програм профілактики захворювань, організацію щеплень, а також надання соціально-медичної допомоги особам, які потребують спеціальної уваги, наприклад, інвалідам чи тим, хто знаходиться в складних життєвих обставинах. Забезпечення гарантованого доступу до медичних послуг сприяє забезпеченню здоров'я молоді та формуванню стійкого фундаменту для активної участі у суспільстві.

Психологічна підтримка соціального захисту молоді з боку держави та соціальних служб включає в себе розробку та реалізацію програм, спрямованих на покращення психічного здоров'я та добробуту молодих громадян. Це може включати надання психологічних консультацій, тренінгів з розвитку особистості, а також підтримку у вирішенні психосоціальних проблем. Державні та соціальні служби створюють умови для доступу до професійної допомоги та ресурсів, сприяючи психічному благополуччю молоді та формуванню стійких стратегій подолання життєвих труднощів.

Таким чином, підсумовуючи проведені дослідження, слід зазначити, що тільки скоординована діяльність державних інституцій та молодіжних організацій з урахуванням власного та зарубіжного досвіду здатна сприяти реалізації ефективного соціального захисту молоді в Україні та досягненню стратегічних цілей щодо збереження трудового потенціалу нашої країни.

ВИСНОВКИ

Проведені в роботі теоретичне дослідження та аналіз, дають змогу сформулювати наступні висновки.

Теоретичний аналіз дав підставу визначити, що система соціального захисту ґрунтується на таких принципах. По-перше, соціальний захист ґрунтується на ідеї соціальних прав, які надають громадянам конкретні пільги в сферах освіти, охорони здоров'я, праці, житла та інших ключових галузях. Другий принцип – солідарність – підкреслює важливість взаємної підтримки та допомоги між членами суспільства, особливо тими, хто опинився у складних ситуаціях. Рівність та справедливість – третій аспект, що підкреслює мету соціального захисту у забезпеченні однакових можливостей для всіх членів суспільства. Нарешті, принцип системності передбачає організовану та системну діяльність держави та інших соціальних інститутів у справі захисту громадян від ризиків та соціальних проблем.

Дослідження свідчать про те, що моделі соціального захисту молоді визначаються різними підходами до забезпечення їхніх потреб та соціальної підтримки. Ліберальна модель акцентує на індивідуальній відповідальності та ринкових механізмах, де громадяни самі вирішують свої соціальні потреби. Соціально-демократична модель покладає наголос на широкий державний соціальний захист, гарантуючи високий рівень пільг та послуг для молоді. Корпоративна (бізнес-орієнтована) модель взаємодії з підприємствами та ринковими силами для забезпечення соціальних пільг молоді. Солідарна модель підтримує ідею взаємної підтримки та розподілу ресурсів у суспільстві. Маржиналізована модель фокусується на забезпеченні соціального захисту тим молодим групам, які перебувають у вразливих або маргінальних умовах, зокрема шляхом спрямованих заходів для покращення їхнього становища. Кожна з цих моделей визначає підходи та стратегії соціального захисту молоді відповідно до визначених цінностей та принципів.

Аналіз демографічних характеристик молоді показав, що населення України у віці від 14 до 35 років на 2022 рік становило 9969,3 тис. осіб, це відповідає 24,3% загальної чисельності постійного населення країни. Порівняно з 2018 роком відзначається зменшення чисельності молоді на 1258,6 тис. осіб, або на 11,2%. Прогнозується подальше зменшення населення молоді внаслідок повномасштабного вторгнення РФ в Україну, що призведе до втрат серед молодих військових, зростання молодіжної еміграції та зниження рівня народжуваності.

За інформацією Міністерства зовнішніх справ України, станом на 1 червня 2023 року за кордоном проживали 8 мільйонів 177 тисяч українців. За п'ять місяців, порівняно з даними на 1 лютого 2023 року, ця кількість зросла на майже 188 тисяч осіб. Статистика вказує, що більше половини українських мігрантів проживає в трьох країнах, зокрема в Польщі, де сконцентровано найбільше – 22%, Німеччині – близько 15%, та Сполучених Штатах Америки – 11%. Інші країни, такі як Чехія, Італія, Канада, Іспанія та Ізраїль, також прийняли значну кількість українських емігрантів. За даними МЗС, понад 60% українців, що перебувають за кордоном, є повнолітніми, 22% – діти до 18 років, а вік 15% емігрантів невідомий. Отже, враховуючи складнощі статистичного вимірювання еміграції молоді через військові події та значний потік біженців з України, прогнозувати реальні масштаби стає важко. Аналіз настроїв молоді та їхньої поведінки щодо можливого змінення громадянства, однак, дозволяє уявити подальшу динаміку міграції.

Аналіз показав, що найактуальнішими труднощами для молоді є фінансові труднощі (45,5%), відсутність вільного часу (37,7%), проблеми із здоров'ям (35,2%) та житлові непорозуміння (27,5%). Також важливими є обмежені можливості для самореалізації та саморозвитку, велике фізичне навантаження та негативний вплив засобів масової інформації. Щодо територіальних проблем, які потребують вирішення, молодь вважає особливо

гострими наступні: низькі рівні заробітних плат, стипендій та пенсій (51,5%), високі ціни (50,1%) та проблему безробіття (45,1%).

Дослідження свідчать про те, що проблема безробіття серед молодого населення України визнається однією з ключових. Її важливість для держави обумовлена тим, що низька зайнятість молоді викликає втрати та погіршення якості трудового потенціалу, ускладнює досягнення динамічного економічного зростання та сприяє соціальній напруженості у суспільстві.

Визначено, що на даний момент фінансування заходів соціального захисту та державної молодіжної політики відбувається в рамках виконання Державної цільової соціальної програми «Молодь України», яка реалізовується в період з 2021 по 2025 роки. Передбачений орієнтовний обсяг фінансування програми складає 2212,9 мільйона гривень, зокрема: 1450,5 мільйона гривень - за рахунок коштів державного бюджету, 745,2 мільйона гривень - місцевих бюджетів та 17,2 мільйона гривень - за рахунок інших джерел. Узагальнюючи, можна відзначити, що Україна активно застосовує міжнародний досвід у сфері соціального захисту молоді, формуючи його ключові компоненти на рівні об'єднаних територіальних громад. Сприяння самоврядуванню в освітніх установах – школах, коледжах та університетах – набуває значущості, що є актуальним в контексті виявлення потенційних лідерів, розвитку у них управлінських навичок та формування майбутньої еліти нації.

Дослідження показують, що Міністерство молоді та спорту України активно залучається до різноманітних програм і проєктів міжнародної співпраці в галузі молодіжної політики, спрямованих, передусім, на розвиток здібностей та здоров'я молоді. Спорт та активний спосіб життя виступають як засоби зміцнення фізичного здоров'я та впливу на усвідомлення здорового способу життя. Зокрема, ці ініціативи сприяють активному розвитку молодіжного руху в Україні. Міжнародні партнери, з якими взаємодіє відомство, створюють унікальні можливості для розвитку лідерських та

комунікативних навичок серед молоді, сприяючи їхньому самовизначенню та активній участі в суспільному житті України. Ініціативи, такі як обміни молодіжними делегаціями та міжнародні тренінги, сприяють розширенню знань та досвіду молодих людей, а також сприяють побудові міжнаціональних зв'язків і розумінню культурної різноманітності.

На основі аналізу теоретичних досліджень та систематизації типових проблем української молоді в цій роботі визначено п'ять ключових напрямків для вдосконалення системи соціального захисту молоді. Запропоновані рекомендації, узгоджені в комплексі, сприятимуть посиленню соціальної активності, самовизначенню та самостійності молоді у прийнятті рішень про власний розвиток та взаємодії з громадськими інститутами на різних рівнях влади в Україні.

Загальний висновок з проведеного дослідження вказує на необхідність координації дій державних інституцій та молодіжних організацій, враховуючи як внутрішні, так і зарубіжні підходи, для ефективного розвитку системи соціального захисту молоді в Україні та досягнення стратегічних цілей щодо збереження трудового потенціалу країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волосевич І., Когут І., Жерьобкіна Т., Назаренко Ю. Вплив війни на молодь в Україні. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/>.
2. Всеукраїнський молодіжний центр. URL: <https://auyc.org.ua/>.
3. Гусева Н. Ю., Красільнікова О. В. Молодіжна політика в Німеччині – приклад для наслідування. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». 2021. № 1. С. 102–104.
4. Гуцалова М. Молодь як об'єкт державної молодіжної політики. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua:8080/handle/123456789/26850>
5. Дараган Т. П., Власюк О. А. Роль європейського досвіду реалізації молодіжної політики у формуванні молодого політичної еліти в Україні. Освітня аналітика України. 2022. № 3 (19). С. 119–127.
6. Estonia. Youth policy governance. URL: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/estonia/1-youth-policy-governance>
7. France. Youth policy governance. URL: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/france/1-youth-policy-governance>
8. Germany. Youth policy governance. URL: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/germany/1-youth-policy-governance>
9. Khromenko I. Socialization of youth through volunteering. Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University, Series 22: Social Communications. 2019. 5 (89), P. 60–67.
10. Sweden. Youth policy governance. URL: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/sweden/1-youth-policy-governance>
11. United Kingdom. Youth policy governance. URL: <https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/united-kingdom-england/1-youth-policy-governance>
12. Демографічна та соціальна статистика. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

13. Закон України «Про основні засади молодіжної політики». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>.

14. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html>.

15. Концепція державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2021-2025 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-2020-%D1%80#Text>.

16. Концепція Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2021-2025 роки. URL: <https://www.auc.org.ua/novyna/uryad-shvalyv-konserciyu-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programy-molod-ukrayiny-na-2021-2025>.

17. Левченко Н., Коляда Н. Молодіжна робота в Україні: історія становлення та перспективи розвитку. Соціальна робота та соціальна освіта. 2022. № 2(9). С. 252–261.

18. Молодіжна політика в Україні: навчальний посібник / П.В. Горінов, Р.Г. Драпушко, Н.А. Драпушко, О.Є. Ільюк / за заг. ред. акад., проф. В.П. Андрущенка. Київ: Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023. 304 с.

19. Молодіжний сегмент ринку праці України в період повномасштабної війни. URL: <https://pon.org.ua/novyny/10712-molodizhnyi-segment-rynku-praci-ukrainy-v-period-povnomasshtabnoi-viiny.html>.

20. Молодь на ринку праці: навички XXI століття та побудова кар’єри. Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики. – Київ, 2019. – 107 с.

21. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#n13>.

22. НДЦ «Інститут сімейної та молодіжної політики імені Олександра Яременка». Чисельність молоді в Україні у віці 14-34 роки. URL: <https://dismp.gov.ua/stat/younght-count-ua/?gen=all,men,women&age=14-34>

23. Нестерович О.С. Ринок праці і зайнятість молоді в Україні в контексті євроінтеграційного розвитку. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/257516/254362>.

24. Офіційний сайт ДУ «Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву» (Держмолодьжитло). URL: <https://www.molod-kredit.gov.ua/pro-fond>

25. Пеша І. В. Державний Інститут сімейної та молодіжної політики: реалії та перспективи наукової діяльності. Наука та молодіжна політика: матер. наук.-практ. онлайн-конф. (Київ, 26 квітня 2021 р.). Київ: Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2021. С. 5–8.

26. Посібник для тренерів «Соціальна згуртованість через участь молоді». Київ, 2021. 128 с. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications>

27. Резолюція CM/Res(2020)2 «Про стратегію молодіжного департаменту Ради Європи до 2030 р.». URL: <https://rm.coe.int/native/0900001680a33177>

28. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>

29. Сірий Є. В. Особливості розвитку молодіжного підприємництва та самозайнятості молоді в Україні: монографія. Київ: ЦОП «Глобус», ФОП Кравченко Я. О., 2021. 68 с.

30. Сірий Є. В. Особливості розвитку молодіжного підприємництва та самозайнятості молоді в Україні: монографія. Київ: ЦОП «Глобус», ФОП Кравченко Я. О., 2021. 68 с.

31. Соціологічне дослідження «Молодь України – 2021». URL: <https://inmol.org/sotsiolohichne-doslidzhennia-molod-ukrainy-2021/>.

32. Становище молоді в Україні. Аналітичний звіт робочої групи ООН у справах молоді. URL: <https://ukraine.unfpa.org/uk/publications/>

33. Статистична інформація. Ринок праці. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
34. Статистичний збірник «Чисельність наявного населення України». URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
35. Стратегія діяльності Українського молодіжного фонду. URL: <https://mms.gov.ua/molodizhna-politika/infrastruktura/ukrainskyi-molodizhnyi-fond>.
36. Формування здорового способу життя. Навчально-методичні рекомендації / авт. кол.: Т. Андріюченко, О. Вакуленко, В. Волков, Н. Дзюба, В. Коляда, Н. Комарова, І. Пеша, Н. Тілікіна (кер. авт. кол. О. Вакуленко). Київ: ДУ «Державний інститут сімейної та молодіжної політики», 2018. 100 с.
37. Черниш А.Р. Соціальна інтеграція молоді, як вид соціального захисту молоді. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/267454>.
38. Швець П.А. Молодь на ринку праці України: проблеми, тенденції й особливості. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197267897.pdf>.
39. Шелемба М. Особливості реалізації молодіжної політики в Німеччині та Швеції. Міжнародний науковий вісник. 2020. Вип. 1(21). С. 85–91.
40. Юзич Ю. Молодіжна політика Естонії як практичний досвід для України. URL: <https://youthcenters.net.ua/molodigna-politika-estonii-yak-praktichniy-dosvid-dlya-ukraini/>
41. Яценко Л. Молодіжний сегмент ринку праці України в період повномасштабної війни. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/molodizhnyu-sehment-rynku-pratsi-ukrayiny-v-period-povnomasshtabnoyi-viynu>.